

Universiteit Utrecht

Zuid-Afrika, land met vele gezichten of slechts een gironummer?
*Een retorische analyse van de constructie van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de
reisdocumentaire: Van Dis in Afrika - Weerzien met Zuid-Afrika*

Bachelor Eindwerkstuk (CIV00872)
Thema: Media representatie & *The Other*
Communicatie & Informatiewetenschappen
Universiteit Utrecht

Mekan Bataille (5482259)
Begeleider: Niels Kerssens
Tweede lezer: Mirko Schäfer
10-7-2017
5982 woorden

*“We moeten herinneren en genezen,
Dat is het tegenovergestelde van: We willen begraven en vergeten.”*

Father Michael Lapsley

*(Geciteerd uit Van Dis in Afrika:
Weerzien met Zuid-Afrika, segment 25 (NPO, 2010))*

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	8
2.1 De achtergrond van Zuid-Afrika.....	8
2.2 Representatie & het <i>Encoding-decoding model</i>	8
2.3 Identiteit & <i>Othering</i>	9
2.4 Stereotypering.....	10
2.5 Documentaire & retorische strategieën.....	10
3. Methode	12
3.1 Onderzoeksubject & selectie.....	12
3.2 Procedure.....	13
4. Analyse: Arangement	14
4.1 Samenvatting documentaire.....	14
4.2 Narratieve structuur.....	15
5. Analyse: Style	17
5.1 Cameravoering & Montage.....	17
5.2 Mise-en-scène.....	19
6. Conclusie	20
7. Bronnenlijst	23
8. Bijlagen	26
8.1 Bijlage 1: Transcript.....	26
8.2 Bijlage 2: Analyseschema.....	37

Samenvatting

De discussie rondom de tentoonstelling Goede Hoop in het Rijksmuseum vormde aanleiding om de beeldvorming over het 'nieuwe' Zuid-Afrika te bestuderen. Door het ontbreken van een accurate representatie krijgt een groot publiek een foutief beeld van het huidige Zuid-Afrika (Zajas, 2009). In dit onderzoek staat de documentaire 'Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika' centraal. Adriaan van Dis gaat voor deze documentaire na een lange tijd van afwezigheid terug naar het 'nieuwe' Zuid-Afrika, op zoek naar parallellen en contrasten met de huidige West-Europese samenlevingen (NPO, 2010). De onderzoeksvraag luidt: Welk betoog wordt er geconstrueerd over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de reisdocumentaire Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika? Door middel van een retorische analyse aan de hand van de theorie van Bill Nichols is gekeken naar de constructie van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit. Hieruit blijkt dat er een zeer homogeen beeld wordt geconstrueerd van een uitzichtloos bestaan, dat wordt versterkt door de bewijsmiddelen ethos en logos. Zuid-Afrika wordt gerepresenteerd als een land in ontwikkeling waar de blanken nog altijd de overhand hebben en het leven van de zwarte bevolking nog steeds wordt getekend door de apartheid. De Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt gerepresenteerd als de 'abnormale' Other in tegenstelling tot de 'normale' westerse culturele identiteit van Adriaan van Dis. De mise-en-scène en de cameravoering in de documentaire versterken deze binaire oppositie.

Kernbegrippen: Zuid-Afrika, representatie, discours, documentaire, The Other, culturele identiteit, stereotypering, Bill Nichols

NB: Het noemen van termen als 'zwarte', 'blanke', 'witte' en soortgelijke termen komen voort uit de documentaire of de literatuur en vertegenwoordigen geen waardeoordelen van de auteur

1. Inleiding

Onlangs vond de expositie ‘*Kaap de Goede Hoop*’ plaats in het Rijksmuseum. Met deze expositie laat het Rijksmuseum voor het eerst de minder glorieuze kant zien van de Nederlandse bemoeienis met Zuid-Afrika voor, tijdens en na de apartheid (Rijksmuseum, 2017). Er kwam veel kritiek op de tentoonstelling en er ontstond discussie. Critici vinden dat de representatie van Zuid-Afrika in de tentoonstelling niet correspondeert met de werkelijkheid. De tentoonstelling zou tien jaar geleden wellicht geslaagd zijn geweest. Nu zijn we dit beeld voorbij, luidde de kritiek. Zuid-Afrika is veranderd. Deze veranderingen hebben alles te maken met vragen rond de representatie van de geschiedenis (Shepherd & Ernsten, 2017).

Door het ontbreken van een accurate representatie krijgt een groot publiek een incompleet of eenzijdig beeld van het huidige Zuid-Afrika. De media spelen een zeer belangrijke rol in hoe mensen denken over een bepaalde cultuur of een bepaald land. Het merendeel van de mensen ervaart de wereld zo goed als uitsluitend via de media en heeft de neiging om deze gemediatiseerde voorstelling van de wereld kritiekloos aan te nemen (Brewer, Graf & Willnat, 2003, p. 496). Uit onderzoek van Pawel Zajas is gebleken dat men Zuid-Afrika ziet als een hip en multicultureel land waar de zege van Mandela nog altijd gevierd wordt. De grote problemen en ontevredenheid worden niet gezien (2009, p. 131). Schrijver en documentairemaker Adriaan van Dis wil de vinger op de zere plek leggen en probeert in zijn documentaire *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika* de kijker een genuanceerder beeld te laten zien van het huidige Zuid-Afrika. Van Dis gaat voor deze documentaire na een lange tijd van afwezigheid terug naar Zuid-Afrika om te kijken hoe het land ervoor staat. Ook gaat hij op zoek naar parallellen en contrasten met de huidige West-Europese samenlevingen (NPO, 2010). Dit onderzoek kijkt naar de manier waarop de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt gerepresenteerd in deze hedendaagse reisdocumentaire.

In reisdocumentaires wordt aan de hand van de eigen cultuur een andere cultuur gepresenteerd aan het publiek. Aan het einde van de negentiende eeuw kwam reizen terug in bijna iedere vorm van representatie. Met de opkomst van de cinema aan het einde van de 19^e eeuw werd voor het eerst bewegend beeld onderdeel van reisverslagen voor het grote publiek (Peterson, 2013, p. 29). In 1922 werd door Robert Flaherty de stille documentaire *Nanook of*

the North gemaakt. De documentaire volgt het leven van de Inuit¹ Nanook en zijn familie. Er wordt een beeld geschetst van het dagelijkse leven rondom de poolcirkel. Het was de eerste documentaire opgenomen op locatie waarin men de levensstijl van een bepaald volk te zien kreeg in plaats van een in scène gezet verhaal (Burton & Thompson, 2002, p. 74). De documentaire wordt gezien als de allereerste etnografische film en is de voorloper van de vele reisprogramma's die hierop volgden en tegenwoordig een vast onderdeel zijn van onze televisieprogrammering, zo ook de documentaire van Adriaan van Dis. Doordat een reisdocumentaire verhalen bevat van de bevolking over persoonlijke situaties, is dit een zeer belangrijke culturele uitingsvorm om nader te onderzoeken.

Filmwetenschapper Bill Nichols betoogt dat een documentaire bepaalde claims kan maken, emotie kan oproepen en perspectief kan bieden. Hierdoor kan de documentaire van Adriaan van Dis worden gezien als een betoog. Het betoog van een documentaire kan bijdragen aan een discours door met behulp van verschillende retorische strategieën een bepaalde betekenis te construeren (Nichols, 2010, p. 69). Een discours is een bepaalde manier waarop wordt gesproken over de wereld en waarop deze wordt begrepen (Jørgensen & Phillips, 2002, p. 1). Het blootleggen van de constructie van dit betoog is daarom van belang. In dit onderzoek wordt gekeken welk betoog er wordt gevormd over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de reisdocumentaire *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika*. Platinga stelt dat elk discours een bepaalde retorische dimensie heeft omdat deze een bepaalde visie op de wereld impliceert (1997, p. 105). Daarom zal de theorie van Bill Nichols worden gehanteerd voor de analyse van deze reisdocumentaire. Hier zal later in dit onderzoek verder over worden uitgeweid. De hoofdvraag van dit onderzoek komt zo voort uit de theorie van Nichols en het belang van onderzoek naar de representatie van het huidige Zuid-Afrika en luidt als volgt:

Welk betoog wordt er geconstrueerd over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de reisdocumentaire Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika?

Onderzoek naar culturele identiteiten op basis van nieuwsberichtgeving kent een lange onderzoekstraditie. Maar ondanks de populariteit van het genre reisprogramma's is de beeldvorming van culturele en etnische minderheden daarin nog grotendeels onderbelicht (Damkjær & Waade, 2014, p. 133). Wel is er veel gelijksoortig onderzoek gedaan naar de

---

¹ Inuit is de benaming voor de Eskimo's van Groenland en Canada.

identiteitsconstructie van *the Other*. Zo deed Elfriede Fürsich meerdere malen onderzoek naar de representatie van *the Other* in televisiereisjournalistiek (2002, p. 57; 2010, p. 113). Uit een taalkundig onderzoek van Norton en Gieve is gebleken dat door *Othering* van niet-Engels sprekenden een betoog wordt geconstrueerd dat stelt dat Engelsen geen andere talen hoeven aan te leren omdat *The Other* Engels spreekt (2010, p. 225).

Ook is er eerder onderzoek gedaan naar de representatie van Zuid-Afrika. Pawel Zajas voerde een retorische analyse uit van toeristische advertenties over en foto's van de Zuid-Afrikaanse republiek. Hieruit kwam naar voren dat het Zuid-Afrika in de toeristische producten weinig tot niets van doen heeft met de visuele identiteit van het land zoals het wordt gepromoot door de International Marketing Council², dat de nadruk legt op de democratische veranderingen na 1994 en de interculturaliteit van het land. In toeristische bijlagen wordt zelden aandacht besteed aan de problematiek van geweld en armoede onder de zwarte Zuid-Afrikaanse bevolking (Zajas, 2009, p. 131). Onderzoek van Gqola keek naar de manier waarop Zuid-Afrika wordt gepromoot en gerepresenteerd als nationale eenheid door middel van taal. Hieruit blijkt dat het 'nieuwe' Zuid-Afrika een land is dat wordt achtervolgd door niet afgehandelde kwesties. De identiteit van het land wordt voortdurend betwist, ondervraagd en veranderd (2001, p. 94). In dit onderzoek wordt gekeken naar een hedendaagse reisdocumentaire.

Het onderzoek is als volgt ingedeeld. Allereerst worden in het theoretisch kader de gehanteerde concepten verhelderd. Daarna volgen de methodologie en de analyse. De bovenstaande hoofdvraag is opgesplitst in twee deelvragen. De eerste deelvraag kijkt hoe de narratieve structuur wordt ingezet om de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit te representeren. De tweede deelvraag gaat op zoek naar hoe stilistische elementen zijn ingezet om de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit te construeren. Aan de hand van de door Bill Nichols opgezette retorische analyse en theorieën wordt een antwoord geformuleerd op deze vragen. Er wordt afgesloten met een algemene conclusie en discussie.

---

² Organisatie die de naam en bekendheid van Zuid-Afrika bewaard.

2. Theoretisch kader

2.1 De achtergrond van Zuid-Afrika

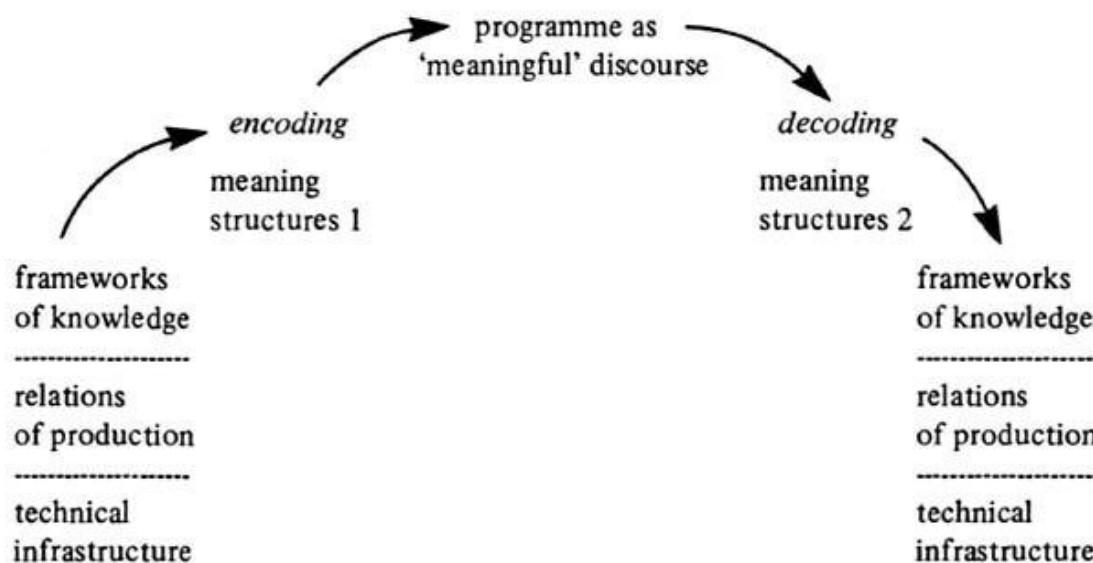
Een van de doelen van Adriaan van Dis in de documentaire is de Zuid-Afrikaanse bevolking aan het woord laten om te reflecteren op de geschiedenis van het land. Om dit onderzoek uit te voeren en te kunnen volgen is het daarom van belang een korte situatieschets te maken van Zuid-Afrika. Zuid-Afrika is een land in beweging. Het Zuid-Afrikaanse politieke landschap heeft een grote transformatie ondergaan in de afgelopen decennia. In 1994 kwam een einde aan de apartheid. Geboren uit democratische verkiezingen en door de eerste gekozen president Nelson Mandela ingewijd als *the Rainbow Nation*, ontstond een nieuw Zuid-Afrika. De belofte was dat Zuid-Afrika een beter land zou worden en dat bij uitstek de voorheen onderdrukte zwarte bevolking daarvan zou profiteren. (Walker, 2005, p. 130). Het beeld van Zuid-Afrika na de ommezwaai, de tijd van de post-apartheid, wordt vooral gedomineerd door de positieve aspecten ervan (Barnett, 1998, p. 65). Het nieuwe land representeert een fundamentele verschuiving in de sociale, politieke, en geografische landschappen van het verleden. Segregatie werd vervangen door eenheid, racisme door gelijkheid en apartheid door democratie. Zoals in de inleiding beschreven ziet het publiek Zuid-Afrika vooral als een *upcoming* multicultureel land waar de nadruk ligt op de ‘hippe’ hoofdstad Kaapstad (ibid). Nu, een aantal jaar later, wordt de kritische vraag gesteld of dit beeld de realiteit weerspiegelt (Shepherd & Ernsten, 2017).

2.2 Representatie & het *Encoding-decoding* model

De documentaire van Adriaan van Dis bevat een representatie van Zuid-Afrika. Een representatie houdt in dat een boodschap of wereldbeeld op anderen wordt overgebracht door middel van (visuele) taal (Hall, 2013, p. 1; Sturken & Cartwright, 2009, p. 12). In taal worden tekens en symbolen gebruikt om concepten, ideeën en gevoelens te representeren (Hall, 2013, p. 1). Een representatie is een constructie die betekenis meedraagt; deze betekenis staat niet vast (Fürsich, 2010, p. 115). Daarnaast wordt betekenis niet alleen gegeven door de manier van representeren, maar hangt deze ook af van de interpretatie van de ontvanger. Stuart Hall stelt dat communicatie een proces is waarbij de zender een boodschap

encodeert en de ontvanger deze vervolgens decodeert. Hall ontwierp het *encoding-decoding model* (2006, [oorspronkelijk verschenen in 1980]). De momenten van encoding en decoding zijn cruciaal omdat er tijdens deze processen betekenis wordt gegeven aan de boodschap. Er is dus geen sprake van een vaststaande, objectieve werkelijkheid of betekenis. Een boodschap krijgt betekenis door de verschillende eigenschappen van zowel de zender als de ontvanger (zie afbeelding 1). Het kernelement van dit model is dat de door de zender beoogde betekenis van de boodschap niet per se zo wordt geïnterpreteerd door de ontvanger (ibid). Dit onderzoek richt zich op het encoding-proces tijdens de productie van de documentaire en onderzoekt het proces van betekenisgeving door de producenten aan de culturele identiteit van Zuid-Afrika. Volgens Stuart Hall zijn documentaires machtige ‘representatiemachines’ die betekenissen binnen de media laten circuleren (Hall, 2013, p. 25). Het is van belang om onderzoek te doen naar de constructie van betekenissen omdat deze van invloed zijn op onze sociale relatie en op ons beeld van de wereld om ons heen (Long & Wall, 2014, p. 102; Fürsich, 2010, p. 115).

Afbeelding 1: Encoding-decoding model Stuart Hall (2006)

2.3 Identiteit & Othering

Om dit onderzoek uit te kunnen voeren worden de concepten identiteit en *Othering* gebruikt. Volgens Stuart Hall liggen deze concepten zeer dicht bij elkaar. Een identiteit wordt geconstrueerd binnen een discours; een discours is een product dat wordt geconstrueerd door

het aanscherpen van verschillen (Hall, 1997, p. 4). *Othering* is het proces waarbij deze verschillen worden gemarkeerd en de tegengestelde inferieure *Other* wordt gerepresenteerd als de politieke, geografische en culturele identiteit die we zelf niet zijn en die we negatieve karaktereigenschappen kunnen toedichten (Gray, 2009, p. 223). Zo wordt een culturele identiteit gevormd door kijken naar verschillen met *The Other*. Dit gebeurt doordat de kijker betekenis geeft aan zijn eigen culturele identiteit en die van anderen. Maar het kan ook binnen een mediarepresentatie als een documentaire zelf geconstrueerd worden (Hall, 2013, p. 225). In de media worden minderheden vaak zeer beperkt geconstrueerd waardoor zij worden neergezet als *The Other* (Fürsich, 2013, p. 116). Dit onderzoek focust op de manier waarop de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt gerepresenteerd in de documentaire *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika*. Het onderzoek kijkt hoe deze representaties tot stand komen en hoe de producent zijn kijk op Zuid-Afrika overdraagt aan de kijkers.

2.4 Stereotypering

Bij het hierboven beschreven proces van *Othering*, wanneer een cultuur als *The Other* wordt gerepresenteerd, ontstaan vaak ook stereotypes over deze cultuur. Een verdeling in groepen tussen 'normaal' en 'afwijkend' is het begin van de constructie van een stereotype (Hall, 2013, p. 247, Long & Wall, 2014, p. 107). Wanneer er sprake is van stereotypering wordt de 'afwijkende' groep beperkt tot een klein aantal karakteristieken die vervolgens overdreven worden. Een stereotype benadrukt de scheiding tussen de eigen identiteit en *the Other*, de scheiding tussen deze groepen versterkt daaropvolgend weer het stereotype beeld (ibid). Dit onderzoek gaat over de Zuid-Afrikaanse cultuur. Afrika wordt in de westerse media vaak gerepresenteerd als een primitief, donker, ongetemd continent waar vernietigende virussen als aids opkomen die het Westen bedreigen (Bancroft, 2001, p. 90). In dit onderzoek wordt gekeken of er ook stereotypebeelden van de Zuid-Afrikaans culturele identiteit worden geconstrueerd in de documentaire en zo ja, hoe deze tot stand komen. Om een analyse te uit te kunnen voeren naar welke representatie over de Zuid-Afrikaanse identiteit tot stand komt, zal ik in de volgende paragraaf verhelderen op welke manier representaties worden overgebracht in documentaires.

2.3 Documentaires & retorische strategieën

Filmwetenschapper Bill Nichols stelt dat een documentaire een representatie van de werkelijkheid bevat. Deze representatie komt tot stand doordat een documentaire een bepaald perspectief op de werkelijkheid biedt (Bonner, 2013, p. 66). Nichols stelt dat elke

documentaire een eigen *voice* heeft. Deze *voice* ontstaat door keuzes van de producent op het gebied van audiovisuele presentatie. Door middel van *voice* geeft de filmmaker zijn of haar visie op het onderwerp van de documentaire (2010, p. 5). Doordat de filmmaker zijn interpretatie van een bepaald onderwerp laat zien kan een documentaire worden gezien als een betoog. Een filmmaker kan dit betoog op verschillende manieren overbrengen aan de kijker. Nichols hanteert hiervoor vijf retorische strategieën. Er zal alleen naar de eerste drie strategieën worden gekeken omdat de laatste twee strategieën (*memory* en *delivery*) oorspronkelijk betrekking hadden op speeches; door de vertaling van de strategieën naar film zijn deze niet meer relevant (Hesling, 1993, p. 233; Plantinga, p. 122). Deze zullen daarom niet worden gebruikt in de analyse.

De eerste strategie gaat om de bewijsmiddelen die het betoog van de producent bekrachtigen, deze wordt *invention* genoemd. (Nichols, 2010, p. 78). Er zijn drie soorten bewijsmiddelen: *ethos*, *pathos* en *logos*. *Ethos* betreft de geloofwaardigheid van de documentaire, deze kan worden vergroot door ooggetuigen of prominente personen aan het woord te laten. Deze personen stralen uit dat ze verstand hebben van het onderwerp waardoor de geloofwaardigheid van het betoog wordt vergroot (p. 83). Het tweede bewijsmiddel is *pathos*. Hierbij gaat het erom dat de producent inspeelt op de emotie van de kijker. Door bijvoorbeeld bepaalde muziek te gebruiken wordt een gemoedstoestand gecreëerd die bijdraagt aan het betoog (p. 79). Ten slotte wordt door het gebruik van bewijsmiddel *logos* door de filmmaker ingespeeld op de logica van de gebruikte argumenten, bijvoorbeeld door middel van de opbouw van de documentaire (ibid).

De tweede strategie is *arrangement*, dit betreft de narratieve structuur van de documentaire. Hierbij gaat het om de keuze van de producent welke onderwerpen te presenteren en in welke volgorde dit te doen. Dit kan op twee manieren. Er kunnen zowel voor- als tegenargumenten worden gepresenteerd waardoor beide kanten van een verhaal worden getoond, maar een producent kan er ook voor kiezen een combinatie van feiten en emotie te presenteren om zo een bepaalde mening over te brengen op de kijker (p. 86). De derde strategie is *style*. Deze strategie bevat alle stilistische middelen die de producent gebruikt, bijvoorbeeld het gebruik van muziek, de montage en cameravoering, voice-over en mise-en-scène. Door middel van deze middelen brengt de filmmaker het onderwerp op een bepaalde manier in beeld.

De keuzes die een producent maakt voor het gebruik van de verschillende strategieën bepalen hoe een betoog wordt geconstrueerd binnen een documentaire. In dit onderzoek wordt gekeken naar welk betoog er over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit naar voren komt in de documentaire van Adriaan van Dis en welke strategieën hieraan bijdragen. De operationalisering wordt besproken in het volgende hoofdstuk.

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksubject & Selectie

In de zevendelige documentaire-reeks ‘Van Dis in Afrika’ reist Adriaan van Dis twee maanden lang door Afrika. De serie is uitgezonden in 2008 en 2011 door de VPRO en bekroond met de Zilveren Nipkowschijf, voor de meesten de meest gezaghebbende onderscheiding op gebied van televisie (NPO, 2010). Sinds de jaren 70 van de 20^e eeuw is Adriaan van Dis regelmatig intensief betrokken bij Zuid-Afrika hij woonde en studeerde in het land. Daarnaast studeerde Van Dis af in de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse Letterkunde. In 2011 ontving hij de Van Riebeeckpenning van de Nederlands-Zuid-Afrikaanse Vereniging voor zijn ‘langdurige bijdrage aan de culturele taalkundige betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika’ (Adriaanvandis.nl, 2017).

Afbeelding 2: Adriaan van Dis (Adriaanvandis.nl)

Voor dit onderzoek is gekozen voor deze documentaire in plaats van een ander populair reisprogramma, zoals *3 Op Reis* omdat binnen die programma's de focus meer ligt op het laten zien van een bestemming. De documentaire van Van Dis richt zich op de persoonlijke levensomstandigheden van de mensen in het land. We horen verhalen van mensen die reflecteren op hoe het is om te leven in Zuid-Afrika na de apartheid. Daarnaast wordt er een blik geboden op de huidige maatschappij en een toekomstbeeld geschetst. In dit onderzoek staat de eerste aflevering centraal: *Weerzien met Zuid-Afrika*. Deze beperking was nodig gezien de omvang en het tijdsbestek van dit onderzoek. Er werd gekozen voor deze aflevering aangezien de thematiek hiervan het beste aansluit op het onderzoek. In de aflevering wordt aandacht besteed aan het verschil tussen het Zuid-Afrika dat van Dis kende, ten tijde van de apartheid, en het huidige Zuid-Afrika. Ook gaat Van Dis op zoek naar parallellen en contrasten met de huidige West Europese samenlevingen (NPO, 2010). Zo wordt binnen de

documentaire een beeld gevormd van het ‘nieuwe’ Zuid-Afrika. De documentaire probeert een tegenwicht te bieden aan de voornamelijk positieve representaties van het land welke zijn beschreven in de inleiding.

3.2 Procedure

Allereerst wordt het beeldmateriaal opgedeeld in segmenten. Een segment start aan het begin van een scène en eindigt aan het einde van een scène. Wanneer er tussen de hoofdscènes door (zoals gesprekken) shots worden getoond van bijvoorbeeld de omgeving, worden deze gezien als losstaand segment. Het analyseschema dat hieruit volgt, wordt vervolgens gebruikt om de strategieën van Nichols te bestuderen en is terug te vinden in de tweede bijlage.

Deze studie is opgebouwd uit twee fases: In de eerste fase wordt er (om de eerste deelvraag te beantwoorden) gekeken naar het *arrangement*, de narratieve structuur van de documentaire. Er wordt gekeken welke onderwerpen worden benadrukt en in welke volgorde dit wordt gedaan. Zo wordt onderzocht hoe narratieve elementen de constructie van het betoog over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit versterken.

In tweede fase wordt er (om de tweede deelvraag te beantwoorden) gekeken naar *style*, de stilistische elementen van de documentaire. Hiervoor verwijst Nichols naar het filmhandboek *Film Art: An Introduction* van Bordwell & Thomson (2017). Eerst wordt er gekeken naar de cameravoering en de montage. Onder cameravoering valt de manier waarop er wordt gefilmd, bijvoorbeeld de frames en de duur van shots. Montage bevat de samenhang tussen de verschillende shots (p. 159). Wat betreft de mise-en-scène is er alleen gekeken naar *setting*, de locaties waar de documentaire zich afspeelt (p.115). Bij de analyse van de strategieën *arrangement* en *style* wordt ook gekeken naar *invention*. *Invention* wordt niet gezien als iets wat los staat omdat zowel de narratieve structuur als de stilistische elementen ethische, logische en pathetische bewijsmiddelen kunnen bevatten. Ten slotte worden de voice-over en gesproken teksten meegenomen in de analyse, hiervoor is een transcript gemaakt (zie bijlage 1).

Aan de hand van deze retorische analyse wordt een antwoord gevormd op de vraag hoe de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt gerepresenteerd en welke retorische strategieën hieraan bijdragen. In de analyse zullen de meest representatieve shots en scènes worden behandeld. Ook zal er worden gekeken of de theorieën over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit en *Othering* uit het theoretisch kader terugkomen in de documentaire. Hieruit zal blijken hoe het betoog over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de documentaire: *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika* wordt geconstrueerd.

4. Analyse: Arrangement

In deze paragraaf wordt de eerste deelvraag beantwoord: Hoe draagt de narratieve structuur bij aan de constructie van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de documentaire *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika?* Allereerst wordt een korte samenvatting gegeven van de documentaire, vervolgens worden voor onderzoek naar het *arrangement* de narratieve structuur en de personages geanalyseerd.

4.1 Samenvatting documentaire

De aflevering begint met de vliegreis van Amsterdam naar Kaapstad. In de volgende scène zit Adriaan van Dis in een auto op weg naar Frances, een oude vriendin die vroeger bediende was van de blanken en nu in een dorp in de Oostkaap woont. In het dorp praat van Dis met Frances en andere bewoners over de grote problemen rondom de werkeloosheid en de uitzichtloze toekomst. Tijdens de reis terug naar Kaapstad praten van Dis en Frances over hoe het vroeger was in vergelijking met nu. Er wordt een korte stop gemaakt bij een staking waar wordt geprotesteerd door de zwarte Zuid-Afrikanen omdat zij als armen nog steeds niet meedelen in de rijkdom van de steden. In Kaapstad aangekomen heeft van Dis een afspraak met Father Lapsley, slachtoffer van de apartheid. In de volgende scène kijkt van Dis met Frances naar township Khayelitsha. Frances vertelt over hoe zwaar het leven hier is. Vervolgens reizen de twee af naar het oude huis van Frances en praten hier over haar tijd in Kaapstad.

Wanneer van Dis weer terug keert naar de stad stopt hij om te tanken. Bij het tankstation voert hij een conversatie met twee blanke, rijke Zuid-Afrikanen over hun luxe boot. In de volgende scène praat van Dis onderweg naar zijn hotel met een zwarte taxichauffeur over de grote problematiek rondom toeristen. De dag hierop wandelt hij door Bo-Kaap, waar hij met bewoners praat over de opkomende Islam en de problematiek rondom hiv en aids. Hierna volgt een scène op een begraafplaats waar van Dis en Frances spreken over de vele jonge sterfgevallen. Op de laatste dag bezoekt van Dis een boekenbeurs in het conventiecentrum van Kaapstad. Hier spreekt hij met de Zuid-Afrikaanse schrijver Brink over de problematische situatie in het land. De aflevering eindigt met een gesprek tussen van Dis en dichteres Antjie Krog over de ongelijke situatie tussen de blanken en de zwarten.

4.2 Narratieve structuur

Door de narratieve structuur en de onderwerpen die in de documentaire aan bod komen zoals hierboven beschreven wordt een zeer homogeen beeld geconstrueerd. Er komt een somber beeld naar voren van het leven van de zwarte bevolking in Zuid-Afrika. De nadruk wordt gelegd op de nasleep van de apartheid. Er komt naar voren dat de apartheid nog steeds een grote rol speelt in Zuid-Afrika. Er is nog geen sprake van vrijheid of gelijkheid voor de zwarte Zuid-Afrikaanse bewoners. Doordat er wordt ingespeeld op het gevoel van *ethos* wordt dit beeld benadrukt. Adriaan van Dis gaat in gesprek met diverse personen; oude bekenden, politieagenten en voorbijgangers, maar ook priester Father Lapsley en de schrijvers Antjie Krog en André van Brink. Allen hebben het over de zware gevolgen van de apartheid en de uitzichtloosheid van het Zuid-Afrikaanse leven. Omdat deze personen autoriteit uitstralen zijn zij geloofwaardig voor het publiek en doordat allen ook te maken hebben met deze grote problematiek wordt deze benadrukt als grootschalig aanwezig. Door de keuze van onderwerpen en door met de personen in te spelen op *ethos*, komt er een zeer homogeen beeld naar voren over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit.

Ook de opbouw van de documentaire draagt bij aan dit betoog, waardoor gebruik gemaakt wordt van het bewijsmiddel *logos* (Nichols, 2010, p. 79). De documentaire is gestructureerd als een reis van het hippe, luxe Kaapstad waar veel expats en rijke blanken leven naar de arme, zwarte townships in de Oostkaap en weer terug. Aan de heen- en terugreis wordt veel aandacht besteed. Van Dis spreekt in zijn voice-overs veel over de omgeving. Zo zegt hij wanneer hij de stad verlaat: *“Het asfalt verkorrelt tot een zandpad en de armoe tekent het dal”* (segment 9). Hiermee geeft hij aan dat er een grens is tussen de stad en het leven daarbuiten. Wanneer Van Dis door de Oostkaap reist bespreekt hij opnieuw wat hij ziet: *“We rijden door de Karro, het wijde droge land achter de kust van de Kaapprovincie. De dorpen maken een vervelende indruk. Wegen kalven af, verkeersborden verwoesten, veel blanken verlieten deze streek. Zwarten trokken voorheen blanken wijken in. Maar rijkdom en voorspoed bleven uit”* (segment 21). Aangekomen in het armoedige dorp spreekt hij met de zwarte bewoners over de uitzichtloze toestand. Terug in de stad bezoekt Van Dis een lezing en een boekenbeurs, activiteiten die voor de arme zwarte bevolking niet zijn weggelegd. Deze narratieve structuur benadrukt de tegenstellingen tussen arm en rijk en zorgt ervoor dat de zwarte Afrikaanse bevolking in de *townships* achter de stad een eenheid vormt. Adriaan van

Dis reist vanuit de ‘normale wereld’ naar de ‘abnormale wereld’ waardoor de bevolking in de sloppenwijk wordt neergezet als de afwijkende *Other* (Hall, 2013, p. 249).

Het hoofdpersonage van de documentaire is logischerwijs Adriaan van Dis. Zoals in het kader beschreven is voor betekenisvorming het vaststellen van verschil van belang (Hall, Evans & Nixon, 2013, p. 224). Adriaan van Dis gaat als blanke westerling op zoek naar culturele verschillen en overeenkomsten in Zuid-Afrika. De Zuid-Afrikaanse bevolking wordt zoals hierboven verklaard neergezet als *The Other*. *The Other* wordt geconstrueerd door middel van verschil met de westerse identiteit van Adriaan van Dis, hij fungeert in de documentaire als vergelijkingsmateriaal. De kijkers zullen zich hierdoor eerder identificeren met van Dis.

De terugkoppelingen die hij regelmatig maakt dragen hieraan bij. Na elk gesprek volgt een scène waarin Van Dis de conversatie analyseert. Hij geeft zijn mening over de situatie en de verhalen die hij te horen heeft gekregen. Hierbij maakt hij vaak een vergelijking met eenzelfde soort situatie in Nederland. Een voorbeeld hiervan is het gesprek met een Zuid-Afrikaanse jongen in het dorp. Wanneer hij aan deze jongen vraagt wat hij gaat doen als hij opstaat, antwoordt hij: “*Niets, ik word gewoon wakker. Er is niets te doen*” (segment 15). Van Dis verbaast zich hierover en stelt dat in Nederland maandag ‘gewoon’ een werkdag is. Hierdoor wordt deze uitzichtloze situatie als abnormaal bestempeld tegenover het ‘normale’ Nederland. Ook hier wordt op verschillende manieren gebruik gemaakt van *ethos*. Allereerst komt Adriaan van Dis geloofwaardiger over omdat hij aanwezig is op locatie. Daarnaast laat van Dis op meerdere momenten de kijker weten dat hij een kenner is op gebied van Zuid-Afrika. Zo vertelt hij dat hij er heeft gewoond en gestudeerd, hij spreekt de taal en heeft er vele contacten. Hierdoor komen de vergelijkingen tussen de westerse en de Zuid-Afrikaanse cultuur geloofwaardiger over.

Samengevat wordt door de narratieve structuur de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit door een binaire oppositie gerepresenteerd. De Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt gerepresenteerd als de ‘abnormale’ *Other* in tegenstelling tot de ‘normale’ westerse culturele identiteit van Adriaan van Dis. Er komt een zeer homogeen beeld naar voren van een uitzichtloos bestaan dat wordt versterkt door de bewijsmiddelen *ethos* en *logos*. In de volgende sectie zal worden geanalyseerd hoe deze representatie wordt bekrachtigd door stilistische elementen.

5. Analyse: Style

In deze paragraaf worden de stilistische elementen uit de reisdocumentaire geanalyseerd om een antwoord te kunnen geven op de tweede deelvraag: Hoe dragen de stilistische elementen bij aan de constructie van de Zuid-Afrikaanse identiteit in *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika*? Er wordt gekeken naar cameravoering, montage en de mise-en-scène.

5.1 Cameravoering en Montage

Uit de narratieve structuur is gebleken dat de Zuid-Afrikanen worden neergezet als de abnormale groep, oftewel *The Other*. Door middel van cameravoering en montage wordt deze binaire oppositie tussen de rijke blanken en de arme zwarten versterkt. Een voorbeeld van een opeenvolging aan shots die dit grote contrast duidelijk naar voren laat komen, valt binnen de scène waarin Van Dis zijn hotel binnengaat na het gesprek met de ongelukkige zwarte taxichauffeur over de problematiek rondom toeristen. Er wordt een close-up gemaakt van het bordje met *HOTEL* erop en hieronder drie sterren (zie afbeelding 3). Vervolgens volgt een shot van een Zuid-Afrikaanse zwarte man die op straat bedelt en wordt er een close-up gemaakt van zijn lege hand (zie afbeelding 4). Deze beelden scherpen het contrast aan en laten zien dat Van Dis een van de toeristen is die leeft in luxe en zich een drie sterren hotel kan veroorloven, terwijl de Zuid-Afrikanen moeten bedelen voor elke rand³.

Ook is gebleken dat de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt geconstrueerd als armoedig en uitzichtloos. Door de grote aandacht voor negatieve aspecten van de Zuid-Afrikaanse cultuur wordt er een stereotype geconstrueerd (Hall, 2013, p. 247). De cameravoering draagt bij aan de constructie van dit stereotype beeld. Er worden veel shots getoond van Zuid-Afrikanen die bedelen en niets uitvoeren (zie afbeelding 5). Een opvallend tekstueel element uit de voice over van Van Dis dat deze stereotypering bevestigt is het volgende citaat: “*Maar hoe ervaren al die zwarte bewoners aan wie al die witte luxe voorbijgaat hun land?*” (segment 6). Hiermee stelt Van Dis dat ‘alle zwarte’ bewoners van Zuid-Afrika niet meedelen in de ‘witte-luxe’ en zo ook dat luxe iets is voor ‘witte’ mensen. Ook betitelt van Dis de zwarte

---

³ Zuid-Afrikaanse munteenheid

bevolking die over het verlaten marktplein in Kaapstad dwaalt als een ‘wonderlijk volk’ (segment 36). Hiermee distantieert hij zich als blanke westerling opnieuw van hen.

Tenslotte wordt ook door de cameravoering benadrukt hoezeer Adriaan van Dis onder de indruk is van deze grote contrasten en de situatie in het land. Er worden meerdere close-ups weergegeven van zijn gelaatsuitdrukkingen (zie afbeelding 6). Door het vastleggen van de emotie van Van Dis wordt het bewijsmiddel *pathos* aangehaald (Nichols, 2010, p. 79). Wanneer de camerafocus wordt gelegd op van Dis als hij duidelijk geraakt is door wat hij net heeft gezien of te horen heeft gekregen, krijgt de kijker zijn emotie duidelijk mee. Deze elementen zorgen dat de nadruk wordt gelegd op hoe verschillend Zuid-Afrika is en versterken de representatie van Zuid-Afrika als *The Other*.

Afbeelding 3: Close-up bordje HOTEL (segment 34)

Afbeelding 4: Close-up lege hand bedelaar (segment 34)

5.2 Mise-en-scène

Afbeelding 5: Zuid-Afrikanen hangend op straat (segment 21)

Afbeelding 6: Close-up emotie Adriaan van Dis (segment 37)

Bij het onderdeel *mise-en-scène* is gekeken naar de locaties waar de documentaire zich afspeelt. Zoals hierboven beschreven wordt er een groot contrast geconstrueerd tussen de westerse en de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit. Een belangrijke locatie die aan dit contrast bijdraagt is het huis van Frances. Aangekomen in het dorp van Frances laat zij haar huis en bezittingen met veel trots zien. Van Dis doet alsof hij zeer onder de indruk is van het feit dat ze een magnetron en een televisie heeft en zegt hierbij ‘*Wauw! Dit is je schatkamer!*’ (segment 12). Dit is een opvallend element omdat het hebben van een magnetron of televisie heel normaal is voor een welvarende westerse man. Ook laat Van Dis beelden zien van de manier waarop de Zuid-Afrikanen leven in de sloppenwijken. Deze beelden bevestigen de armoedige levenswijze van de Zuid-Afrikanen.

Deze *mise-en-scène* elementen benadrukken dat Adriaan van Dis vanuit zijn eigen cultuur terechtkomt in een ‘andere’ cultuur. Door zijn aanwezigheid worden de verschillen tussen deze blanke westerse en de arme zwarte Zuid-Afrikaanse cultuur versterkt en wordt *The Other* benadrukt. Volgens Hall ontstaat door het vergelijken van binaire opposities tussen *the Other* en de eigen groep betekenis (Hall, Evans & Nixon, 2013, p. 219). Een locatieshot die deze scheiding zeer symbolisch weergeeft, is de overzichtsweg van de stad met hiernaast de sloppenwijken. De zon schijnt op de stad, de sloppenwijken liggen ernaast in de duisternis van de schaduw (zie afbeelding 7). Tot slot is een belangrijke locatie die het betoog van het uitzichtloze bestaan bevestigt de begraafplaats die van Dis met Frances bezoekt. De focus op deze begraafplaats wordt gelegd op de vele kindergraven. Dit benadrukt het hoge sterftecijfer onder kinderen door armoede, criminaliteit en aids (zie afbeelding 8).

Door middel van diverse stilistische elementen wordt zo het betoog over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit bekrachtigd. Door de focus op de negatieve aspecten wordt er een stereotype beeld geconstrueerd (Hall, 2013, p. 247). De cameravoering draagt door het gebruik van close-ups en het aanhalen van het bewijsmiddel *pathos* bij aan deze constructie. De locaties in de documentaire versterken het betoog van uitzichtloosheid en problematiek en scherpen de binaire oppositie aan.

Afbeelding 7: De sloppenwijken in de schaduw van Kaapstad (segment 30)

Afbeelding 8: Een van de vele kindergraven op de begraafplaats van Khayelitsha (segment 45)

6. Conclusie & discussie

In dit onderzoek is aan de hand van een retorische analyse een antwoord gezocht op de onderzoeksvraag: *Welk betoog wordt er geconstrueerd over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de reisdocumentaire Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika?*

Allereerst is gekeken hoe *arrangement*, de narratieve structuur, bijdraagt aan de constructie van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit in de documentaire. De slechte sociale, economische en politieke omstandigheden zijn de centrale onderwerpen in de documentaire. De apartheid speelt nog steeds een grote rol in het leven van de Zuid-Afrikaanse bewoners, er is nog steeds geen sprake van gelijkheid of vrijheid voor deze bevolkinggroep. Door gesprekken met de bevolking wordt er gereflecteerd op de negatieve kant van het land en wordt het idee van het uitzichtloze bestaan benadrukt. Deze opbouw en de selectie van onderwerpen speelt in op het gevoel van *logos*. De kijker wordt zo gepositioneerd dat zij niet meer ontkomt aan de blik van de armoede. Een ander gevolg hiervan is dat er slechts één kant wordt benadrukt van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit. Door op verschillende manieren in te spelen op het gevoel van *ethos* wordt dit homogene beeld benadrukt. Allereerst komen diverse belangrijke personen aan het woord die allemaal de problematische situatie bevestigen. Daarnaast wordt benadrukt dat Van Dis een kenner is op gebied van Zuid-Afrika en is hij aanwezig op locatie.

De tweede deelvraag onderzocht hoe *style*, de stilistische elementen, bijdraagt aan de constructie van de Zuid-Afrikaanse identiteit. Door middel van diverse stilistische elementen wordt het betoog over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit bekrachtigd. De cameravoering en montage dragen door het gebruik van close-ups bij aan deze constructie. Door de cameravoering wordt daarnaast het bewijsmiddel *pathos* aangehaald en wordt benadrukt dat Adriaan van Dis onder de indruk is van de grote contrasten en de situatie in het land (Nichols, 2010, p. 79). Ook de locaties die worden bezocht versterken het betoog van de problematische situatie. Daarnaast wordt er zowel door de narratieve structuur als door de stilistische elementen een binaire oppositie geconstrueerd tussen de ‘normale’ blanke westerse identiteit van Adriaan van Dis en die van de ‘abnormale’ zwarte Zuid-Afrikanen. De tegenstellingen tussen arm en rijk zorgen ervoor dat de zwarte Afrikaanse bevolking in de *townships* een eenheid vormt. Adriaan van Dis reist vanuit de ‘normale wereld’ naar de ‘abnormale wereld’ waardoor de bevolking in de sloppenwijk wordt neergezet als de afwijkende *Other* (Hall,

2013, p. 249). De vergelijkingen die Van Dis maakt tussen de ‘normale’ situatie in westers Nederland en de ‘abnormale’ situatie in Zuid-Afrika versterken het proces van *Othering*.

Deze eenzijdige focus op de negatieve aspecten leidt tot stereotypering. De Zuid-Afrikaanse culturele identiteit wordt geconstrueerd als armoedig en uitzichtloos. In de praktijk geldt dit beeld niet voor de gehele bevolking, er zijn immers ook welvarende Zuid-Afrikanen. Doordat deze buiten beschouwing worden gelaten en de documentaire voornamelijk inzoomt op de negatieve kanten van het Zuid-Afrikaanse bestaan, treedt stereotypering op (Hall, 2013, p. 247). Het beeld dat naar voren komt sluit aan bij het heersende stereotype beeld van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit dat door Bancroft wordt geschetst (2001, p. 90).

Deze negatieve, stereotype representatie van de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit als *The Other* in combinatie met de positieve representatie van de blanke westerse identiteit is een veelvoorkomend verschijnsel in de westerse media (Shadid, 2005, p. 334). Dit heeft te maken met de elite die de toegang tot het nieuws reguleert. Voor een verslaggever als Van Dis is het gemakkelijker een situatie in dichotomieën te schetsen waarbij het Westen als monolithisch wordt gerepresenteerd (ibid). Zo komt de corrupte, uitzichtloze Zuid-Afrikaanse bevolking tegenover de moderne, welvarende Westerse wereld te staan. Volgens Shadid is een andere oorzaak van een stereotype representatie de sterke culturalisering van het gedrag van de groepen in kwestie (p. 334). Er kan worden gesteld dat dit ook aan de orde is in de documentaire van Dis. Doordat er in de meeste gesprekken een grote nadruk ligt op de thema's apartheid en ongelijkheid wordt het stereotype beeld gecreëerd dat alleen de apartheid verantwoordelijk is voor de problematiek in het land. Direct en indirect verwijzen verschillende elementen in de documentaire naar de apartheid als verklaring voor verschijnselen als de werkloosheid, armoede, en corruptie. Andere sociaaleconomische en culturele factoren die wellicht ook van belang zijn voor het ontstaan van dergelijke verschijnselen worden in de documentaire niet belicht.

Dit onderzoek draagt bij aan het wetenschappelijke debat omtrent de representatie van het huidige Zuid-Afrika in mediaproducten. De representatie in de documentaire van Adriaan van Dis wijkt zeer af van het heersende discours in de media rondom Zuid-Afrika als een multicultureel en hip land. Adriaan van Dis heeft daarom met zijn documentaire een begin gemaakt om aan het publiek ook de andere kant van Zuid-Afrika te laten zien. Wie goed geïnformeerd wil worden, kan de negatieve aspecten van de Zuid-Afrikaanse geschiedenis

niet ontkennen. Ook deze spelen nog altijd een grote rol in het land. Een kleine aantekening bij het onderzoek is dat de geanalyseerde documentaire afkomstig is uit 2008 en dat dit nu negen jaar geleden is. Aangezien er uiteraard in Zuid-Afrika sprake is van ontwikkeling zal vervolgonderzoek naar recentere documentaires over het huidige Zuid-Afrika moeten uitwijzen of de representatie van het land is veranderd. Aan de hand van overeenkomsten tussen verschillende reisdocumentaires zouden algemene uitspraken gedaan kunnen worden over *Othering* en de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit. Een andere logische stap voor vervolgonderzoek is een analyse van de andere zes afleveringen van de documentaire-reeks. Geldt het betoog dat wordt geconstrueerd over de Zuid-Afrikaanse culturele identiteit ook voor de andere Afrikaanse landen die van Dis aandoet in de serie? Ten slotte zou het onderzoek kunnen worden uitgebreid met een publieksonderzoek. Een methodologie die gebruik maakt van interviews kan onderzoeken welk beeld er over Zuid-Afrika leeft bij het publiek en hoe dit beeld wordt beïnvloed door het kijken naar de documentaire.

7. Bronnenlijst

- Adriaanvandis.nl (2017). Adriaan van Dis: Leven. Geraadpleegd op 6 juni, 2017, van <http://www.adriaanvandis.nl/leven/>
- Barnett, C. (2000). Language Equity and the Politics of Representation in South African Media Reform. *Social Identities*, 6(1), 63-90.
- Bancroft, A. (2001). Globalisation and HIV/AIDS: inequality and the boundaries of a symbolic epidemic. *Health, risk & society*. 3(1), 90-98.
- Bonner, F. (2013). Recording reality: Documentary film and television. In S. Hall, J. Evans, & S. Nixon (red.), *Representation* (2de ed., pp. 60-96). Londen, Engeland: The Open University.
- Bordwell, D., Thompson, K., & Smith, J. (2017). *Film Art: An Introduction* (7e ed.). New York, Amerika: Mc Graw Hill Education
- Burton, J. W., & Thompson, C. W. (2002). Nanook and the Kirwinians: Deception, authenticity, and the birth of modern ethnographic representation. *Film History*, 14(1), 74-86.
- Columbro, D. (2013, 20 februari). Dutch writer to Italian newspaper: There's "too much Africa in South Africa". Geraadpleegd op 3 mei, 2017, van <http://africasacountry.com/2013/02/dutch-writer-to-italian-newspaper-theres-too-much-africa-in-south-africa/>
- Damkjoer, M. S., & Waade, A. M. (2014). Armchair Tourism: The Travel Series as a Hybrid Genre. In F. Hanush, & F. Fürsich (red.), *Travel Journalism* (pp. 39-59). Palgrave Macmillan, Engeland: Macmillan Publishers.
- Long, P., & Wall, T. (2012). Media Representation. In P. Long, T. Wall, & A. McStay (red.), *Media studies: Texts, production, context* (2de ed., pp. 344-369). Londen: Pearson Education Limited
- Fürsich, E. (2010). Media and the representation of Others. *International Social Science Journal*, 61(199), 113-130.
- Gray, J. (2009). We're not in Portland anymore: Lost and its international others. In R. Pearson (red.), *Reading Lost: Perspectives on a hit television show* (pp. 221-239). Londen & New York: I.B. Tauris.
- Gqola, P. (2001). Defining people: Analysing power, language and representation in metaphors of the New South Africa. *Transformation Durban*, 94-106.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices* (Vol. 2). Londen, Engeland: Sage Publications.

- Hall, S. (2013). The Work of Representation. In S. Hall, J. Evans, & S. Nixon (red.), *Representation* (2de ed., pp. 1-47). Londen, Engeland: The Open University.
- Hall, S. (2006). Encoding/Decoding. In: Durham, M.G. & Kellner, D.M. (Red.), *Media and Cultural Studies – KeyWorks* (2° ed., pp. 163-173). Blackwell Publishing
- Hesling, W. (1991). Retoriek van de film. In P. Bosma (ed.), *Filmkunde: een inleiding* (pp. 225-240). Meppel: Boom Koninklijke Uitgevers.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Londen, Engeland: Sage Publications.
- Nichols, B. (2010). *Introduction to documentary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Norton, J, & Gieve, S. (2010). The erasure of linguistic difference in media representations of encounters with others on British television. *Language Awareness*, 19(3), 205-225.
- NPO. (2010). Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika. Geraadpleegd op 3 mei, 2017, van https://www.npo.nl/van-dis-in-afrika-1/13-06-2010/VPRO_1140783
- Peterson, J. L. (2013). *Education in the School of Dreams: Travelogues and Early Nonfiction Film*. Duke University Press.
- Rijksmuseum. (2017). Goede Hoop. Zuid-Afrika en Nederland vanaf 1600. Geraadpleegd op 3 mei, 2017, van https://www.rijksmuseum.nl/nl/goede-hoop?_sp=0be7c7a0-e456-4d4d-95fa-869516595a71.1494771112786
- Shadid, W. (2005). Berichtgeving over moslims en de islam in de westerse media: Beeldvorming, oorzaken en alternatieve strategieën/Muslims and Islam in Western Media. *Tijdschrift voor communicatiewetenschap*, 33(4), 330-346
- Shepherd, N., & Ernten, C. (2017, 29 maart). Het idee van de post-post-apartheid mist nog in het Rijksmuseum. Geraadpleegd op 3 mei, 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/29/goede-hoop-na-rhodesmustfall-7760219-a1552339>
- Sturken, M., & Cartwright, L. (2009). *Practices of Looking. An Introduction to Visual Culture* (2de ed.). Oxford, Groot-Brittannië: Oxford University Press.
- Walker, M. (2005). Rainbow nation or new racism? Theorizing race and identity formation in South African higher education. *Race Ethnicity and Education*, 8(2), 129-146.
- Zajas, P. (2009). Het handelsmerk Zuid-Afrika: Enkele overpeinzingen rondom de toeristische berichtgeving. *Werkwinkel – Journal of Low Countries and South African Studies*, 4(1), 123-137.

8. Bijlagen

8.1 Bijlage 1: Transcript *Van Dis in Afrika: Weerzien met Zuid-Afrika*

(VO = Voice-Over)

00:00 -0:47 - Leader

VO Van Dis: Drie landen liggen achter me. Zuid-Afrika, Namibië, Mozambique. Landen die ik eerder bezocht, in tijden van oorlog en apartheid. Ik heb altijd een ongemakkelijke liefde voor dit land gevoeld, waar blanken zo sterk het beeld bepaalden. Wat bindt, wat verdeeld nu een zwarte meerderheid het voor het zeggen heeft, nu de schaduw van het verleden de verhoudingen kleurt. En wat kunnen wij Europeanen ervan leren sinds wij zelf met andere culturen leren leven. Een reden voor een nieuwe ontdekkingsreis.

1:00 – 1:09 Introductie aflevering

VO Van Dis: Voor de meeste toeristen is Zuid-Afrika het land van wildparken en golvende wijngaarden. Natuur en leegte zoeken ze, folklore. En ze worden op hun wenken bediend. Afrika danst en speelt een rol die de reisgidsen belooft. Maar hoe ervaren de zwarte bewoners aan wie al die witte luxe voorbijgaat hun land? Welk toekomst bieden de ontvolkte provincie en de overvolle townships? Ik ken iemand die in beide werelden leefde en vlieg naar East London om de huishoudster van oude vrienden op te zoeken: Frances, een vrouw die haar hele leven blanken heeft gediend. Hoe denkt zij over het nieuwe zuid Afrika?

1:42- 2:00 Van Dis onderweg naar het Afrikaanse dorpje waar vriendin Frances woont

Van Dis: Thaise, ik ga naar een vriendin die ik ken in Kaapstad. Nu woont ze hier in een dorp met een moeilijke naam. Mxaxo? (kliktaal)

Chauffeur: Mxaxo (kliktaal)

Van Dis: We moeten richting Peddie, Grahamstown

Chauffeur: Kunnen we nu gaan?

Van Dis: Ja graag

Van Dis: Zijn die jonge mannen op straat op zoek naar werk?

Chauffeur: Ja ze zoeken werk

Van Dis: Is het moeilijk om werk te vinden?

Chauffeur: Ja

VO Van Dis: Frances werkte jaren in Kaapstad. Ik leerde haar net na de bevrijding van Mandela kennen, toen had ze de nodige twijfels over haar toekomst. Nu is ze met pensioen en teruggekeerd naar haar geboortestreek in de buurt van King Williams Town, haar vroegere huisje in een township bij Kaapstad heeft ze behouden. Het moet haar dus goed zijn gegaan, maar de weg naar het dorp vertelt een ander verhaal. Het asfalt verkorrelt tot een zandpad en de armoe tekent het dal.

Van Dis: Kijk of je Omo en Sunlight ziet.

Daar heb je Omo en Sunlight. Mooi. Na 50 meter moeten we naar links.

Kijk daar eens.

Van Dis: Ik weet niet of ik haar nog wel herken maar ik geloof dat ik haar zie.

3:58 Van Dis ontmoet Frances

Van Dis: Wat een verassing.

Frances: Zeg dat wel

Van Dis: Je maakt me verlegen. Wat zie je er goed uit. Zijn dit je burens? Is dit allemaal van jou?

Frances: Dit is allemaal van mij (Met gespreide armen)

Van Dis: Dan ben je een rijke vrouw

Frances: Ja, ja, ja..

4:25 Frances laat haar huis zien aan Frances

Van Dis: Zijn dit allemaal spullen uit Kaapstad?

Frances: Ja. Dit is m'n magnetron. Al deze spullen zijn van mij.

Van Dis: Wat zit hierin?

Frances: Een dvd-Speler

Van Dis: dvd?

Frances: Jaa

Van Dis: En wat is dit?

Frances: Een lampenkamp denk ik.

Van Dis: En dat?

Frances: Dat is m'n magnetron. Dit is m'n wasmachine

Van Dis: Wauw! Dit is je schatkamer!

Frances: Haha, Dit is m'n wasmachine.

Van Dis: Wasmachine.

Frances: Dat is m'n ene tv, ik heb er nog een

Ik kan hier niet zo lang wonen. Daarom wil ik een ander huis bouwen. Ik wacht nog steeds in dit huis.

Op een dag wil ik verhuizen.

Van Dis: Het is zo fijn je weer te zien

5:20 Conversatie van Dis en Afrikaanse vrouw uit het dorp

Van Dis: Er lopen veel jongeren op straat.

Frances: Er is geen werk.

Van Dis: Heb je zonen?

Vrouw in huis Frances: De kinderen hangen maar rond. Er is geen werk. Er is veel corruptie. Ze hebben niets te doen.

Van Dis: Heb je enig idee hoeveel jongen mensen hier werk zoeken?

Vrouw in huis Frances: Oe.. Heel veel. Ik denk tot 70 tot 80 procent. Echt waar mijn vriend.

6:05 Conversatie van Dis en Afrikaanse jongen uit het dorp

Van Dis: We kamen net langs de basisschool. Zijn jullie daar naartoe geweest?

Afrikaanse jongen: (Kijkt naar van Dis maar zwijgt)

Van Dis: Spreken jullie Engels?

Afrikaanse jongen: Ik ben naar de middelbare school geweest

Van Dis: En nu?

Afrikaanse jongen: Nu doe ik niets.

Van Dis: Niets?

Afrikaanse jongen: Niets.

Van Dis: Maar je hebt vast een droom

Afrikaanse jongen: Ja

Van Dis: Wat is je droom?

Afrikaanse jongen: Ik wil toeristen gaan rondleiden. (Gebrekkig Engels, Van Dis komt met zijn oor dichterbij de jongen om hem te kunnen verstaan)

Van Dis: Wat doe je als je morgen wakker wordt?

Afrikaanse jongen: Niets. Ik word gewoon wakker, er is niets te doen. Niets.

Van Dis: Ik hoop at je droom uitkomt.

Van Dis (Direct in de camera) Maandag werkdag. Maar niet hier.

6:50 Conversatie van Dis groep Afrikaanse (oudere) mannen uit het dorp

Van Dis: Maar er is toch wel iets positiefs aan het werk hier?

(Geen reactie van de 7 mannen om hem heen)

Van Dis: Diepe zucht.

7:10 Begraafplaats Steve Biko

VO van Dis: Frances zal nog hard moeten sparen voor ze alle stenen om een huis te bouwen bijeen heeft. Voorlopig blijven haar schatten nog in dozen. We verlaten het dorp en gaan naar Kaapstad waar ze haar vroegere huisje verhuurt. Onderweg stap ik uit bij verwaarloosde begraafplaatsen even buiten King Williams Town.

Van Dis: (Leest tekst op gevel van vrijheidsstrijder Steve Biko voor)

“Liever sterven voor een idee dat leeft dan leven voor een idee dat sterft”, Steve Biko. Als iets waar is dan is dat het wel. En hier ligt ‘ie. Een steen uit 12 september 97. Het was in september ‘77, 12 september ‘77 dat ze hem dood vonden in een ‘bakkie’⁴ in de buurt van Pretoria op weg naar een gevangenis. Maar hij komt hier vandaan, uit King Williams Town. En daar had hij *banning order*, hij mocht zijn buurt niet verlaten. Hij was een organisator, initiator van de Black Consciousness Movement. Er was niks anders meer mogelijk op dat moment. Het Congres was verboden, Africa National Congres was verboden. Zwarten mochten niet meer bij elkaar komen. Hij had dus een Black Consciousness Movement opgericht die verantwoordelijk was voor de grote rellen in Suweto in ‘67 waar men zich verzette tegen de Afrikaanse taal van de onderdrukking.

Van Dis: Hij is twee dagen na mij geboren. 18 september 1946.

Van Dis (met boekje): Weet je wat er in staat? Iemand heeft een Bijbel neergelegd en er staat in ‘Shine, Shine, Shine’. Begin van Steve Biko als martelaar. Een tweede Jezus van Zuid-Afrika.

9:50 Van Dis is met Frances en de chauffeur op weg naar Kaapstad

Van Dis: Hoe vaak maakte je deze reis?

Frances: Elke twee jaar, soms elk jaar

Van Dis: Dus in totaal meer dan dertig keer?

Frances: Dat klopt. Soms ging ik na een jaar in Kaapstad daar op vakantie.

Van Dis: Hoe reisde je dertig jaar geleden? Toen had je een pasje nodig.

Frances: Ja ik had een pasje nodig. Ik mocht niet naar Kaapstad. We gingen vroeger met de trein. Dan zat je twee dagen in de trein en kwam je de derde dag aan.

Van Dis: je reisde illegaal met de trein. Arresteerde de politie je niet?

Frances: Nee, nee. Ze arresteerde ons op het station in Kaapstad. Je moest je verstoppen. Je moest je verstoppen, ze zaten achter je aan.

Van Dis: Mmmm...

VO Van Dis: We rijden door de grote Karro. Het wijde droge land achter de kust van de Kaapprovincie. De dorpen maken een vervelende indruk. Wegen kalven af, verkeersborden verwoesten, veel blanken verlieten deze streek. Zwarten trokken voorheen blanken wijk in. Maar wijk en voorspoed blijven uit.

11:13 Van Dis tussen de stakingen

Voice Over van Dis: De onvrede onder de plattelandsbevolking groeit. Onderwijzers, leraren en verpleegsters staken al weken. Scholen en ziekenhuizen eisen meer geld en aandacht.

Van Dis (tegen politie agent in een politieauto naast het protest): Excuse me what’s going on?

Voice Over van Dis: De stakers klagen dat de armen niet in de rijkdom van de steden delen. De Partijtop zou zich verrijken. De woede verspreid zich over het land, maar de regering houdt zich doof.

11:40 Conversatie van Dis en Frances in de auto

Van Dis: Wat vond je vroeger het moeilijkst?

Frances: In Kaapstad was het leven zwaar. Het was heel moeilijk. Soms werkte je, en dan klopte de politie midden in de nacht aan.

Van Dis: Waarom?

Frances: Ze vroegen of er legaal gewerkt werd. Dat was moeilijk.

---

⁴ Bakkie is het Zuid-Afrikaanse woord voor auto.

12:10 Van Dis arriveert in Kaapstad

VO Van Dis: Na een vermoeiende reis van 1200 kilometer bereiken we Kaapstad en zetten we Frances bij familie af. Ze kan me pas later in de week haar huis en township laten zien. Onderwijl bereid ik me in een van de vele trendy coffeeshops van Kaapstad voor op een gesprek met Father Lapsley, een Afrikaanse priester die zich inzet voor de verzoening tussen het oude en het nieuwe Zuid-Afrika. Hij heeft de gevolgen van de strijd van de apartheid aan den lijve ondervonden. Wegens een uitgesproken steun aan het zwarte verzet werd hij door het blanke regime gedwongen Zuid-Afrika te verlaten. Nu werkt hij er weer. Eind jaren 80 ontmoette ik Lesley in Zimbabwe, toen hij nog heel was en ook ik geen visum meer kreeg voor Zuid-Afrika. Het was een angstige tijd.

VO Lapsley: De keuze die wij als land hebben gemaakt wordt belichaamd door Waarheids- en Verzoeningscommissie. We zeiden: we moeten herinneren en genezen. Dat is het tegenovergestelde van: We willen begraven en vergeten.

13:20 Van Dis en Father Lapsley arriveren bij het internationale centrum

Father Lapsley: Hallo; Father Lapsley

Vrouw achter receptiebalie: Hallo.

Van Dis: Zal ik je sleutels in je zak doen?

Father Lapsley: Hou ze maar bij je.

Van Dis: Dat zal ik doen.

VO Van Dis: Father Lapsley houdt een lezing voor geïnteresseerde Amerikaanse academici.

Father Lapsley (tegen de academici): Ik kreeg die bombrief van de laatste blanke regering van Zuid-Afrika in April 1990. Drie maanden nadat Nelson Mandela was vrijgelaten uit de gevangenis en aan de vooravond van de eerste onderhandelingen. In mijn ogen is het toppunt van cynisme, dat een regime dat zichzelf christelijk noemde twee religieuze tijdschriften gebruikte bij een aanslag op een priester. De bombrief was tussen de pagina's van die tijdschriften geplaatst. U kunt die gevolgen van die bom zien. Ik verloor beide handen en een oog en had nog vele andere verwondingen. Ik vind het belangrijk in mijn eigen geloofsontwikkeling te zeggen dat ik voelde dat God toen bij me was.

Van Dis: Het was onder de regering van De Klerk dat je je handen verloor? Hij was verantwoordelijk
Father Lapsley: Hij was president.

Van Dis: Heeft hij ooit bij je aangeklopt?

Father Lapsley: Toen ik voor de commissie getuigde heb ik gezegd dat ik De Klerk politiek en moreel verantwoordelijk hield voor de aanslag. Hij was het staatshoofd. Hij wist dat er doodseskaders waren. Maar hij had niets gedaan ze te ontbinden. De Klerk zei: "Ik heb niets gezien, ik wist niets, ik heb niets misdaan". Wat betekent het iemand vergeven die zegt: Ik ontken alles. Ergens is zijn ontkenning deel van de tragedie van blank Zuid-Afrika. Had jij maar van ganser harte kunnen zeggen: 'Ik was medeplichtig aan het kwaad. Ik ben verantwoordelijk voor mijn aandeel in deze monsterlijke maatschappij'. Dan had hij de blanke gemeenschap veel verder vooruit kunnen helpen op de weg naar genezing en verzoening. Een specifiek aspect van ontkenning ligt bij een deel van de blanken dat nu nog niet wil toegeven aan wat voor dingen ze meededen. Maar het verleden gaat niet weg. Als je het begraaft komt het terug om je te bijten.

Van Dis: Hoe kun je wonden genezen als je vol woede zit? 'Wij zwarten hebben geleden, en nu willen we wraak'. Zelfs als het geen openlijke wraak is.

Father Lapsley: Als alle Zuid-Afrikanen hun leven zien verbeteren als de zwarten verbetering zien is de kans veel groter dat ze grootmoedig zijn in hun beoordeling van het verleden. Armoede maakt mensen niet nobeler maar ontmenselijkt ze juist. Maar in mijn ervaring is het zo dat mensen het iets beter krijgen, het genezingsproces op de aandacht komt te staan. Als alle energie gaat zitten in het regelen van eten of onderdak heb je geen energie voor de vraag wat er met je gebeurd is. Psychische en spirituele zaken komen ironisch genoeg snel op de agenda als het beter begint te gaan.

17:56 Van Dis loopt met Frances door de sloppenwijk

Van Dis: Wat zien we hier?

Frances: Khayelitsha.

Van Dis: Waar staat je huis ongeveer?

Frances: Mijn huis staat ver weg in die hoek.

Van Dis: En waar was het station?

Frances: Het station. Even kijken. Daar is het station.

Van Dis: Dus je moest van het station naar je huis lopen.

Frances: Ja.

Van Dis: Hoe ver was dat?

Frances: Misschien een uur of meer

Van Dis: Twee keer per dag?

Frances: Ja ochtenden en s' avonds.

Van Dis: Waren er geen bussen?

Frances: Nee, er waren geen bussen in dit gebied, we moesten lopen.

Van Dis: Om in Kaapstad te werken moest je een uur lopen, en hoelang met de trein?

Frances: Misschien nog een uur met de trein.

Van Dis: Dus twee uur heen en twee uur terug?

Frances Ja.

Van Dis: Wat betekent Khayelitsha?

Frances: Nieuwe huizen.

Van Dis: Er zijn ook nieuwe huizen. Komen mensen nog in de Kaap werken?

Frances: Ja want op het platteland is geen werk. Er komen nog elke dag mensen. Elke dag.

19:19 Van Dis en Frances in de auto richting oude huis van Francis

Frances: Sla maar linksaf, asjeblijft

Van Dis: Hebben de straten hier namen?

Frances: Ja hoor, namen van politici. Winnie Mandela, Amos Lengesi...

Van Dis: Ik zag een Walter Sisulu-laan.

Frances: Ja, en Albertine Sisulu.

Van Dis: Is dat z'n vrouw?

Frances: Ja Albertina. Sla maar rechtsaf. Dit zijn oude huizen, maar ze gaan hier nieuwe huizen bouwen.

Van Dis: Ik begrijp het.

Frances: Nummer 027. Dit is mijn huis. Hier woonde ik vroeger.

Van Dis (leest bordje voor): Pas op! Kijk uit!

Frances: Voor honden.

Van Dis: Je weet hoe je het moet openmaken

Frances: Ja, dat weet ik.

Van Dis: (steekt vinger in de lucht omdat hij de televisie binnen hoort) Televisie!

Van Dis: Hallo mijn naam is Adriaan.

Vrouw in huis: Ik ben Felicia.

Van Dis: Woon je hier?

Felicia: Ja ik woon hier.

Frances: Ik laat je het huis zien. Dit was de kinderkamer en dit de grote slaapkamer.

Van Dis: Dus dit was jouw slaapkamer?

Frances: Ja, maar nu is het van hen. Ze hebben twee kinderen en een baby.

21:00 Conversatie van Dis en Frances over haar tijd in Kaapstad

Frances: Ik kwam in 1972 naar Kaapstad. Toen waren de mensen nog vriendelijk. Snap je wat ik bedoel?

Van Dis: Nu niet meer?

Frances: Nee. Ik weet het niet. Ik denk dat het veranderd is.

Van Dis: In positieve zin?

Frances: Nee, voor mij niet.

Van Dis: Wat bedoel je? Er is vrijheid.

Frances: Weetje, Er is vrijheid. Er is vrijheid voor de mensen die vrijheid voor zichzelf wilden.

Van Dis: Wat bedoel je?

Frances: Ik vind dat er nu veel criminelen zijn. Kinderen van 12 hebben de vrijheid om wapens te kopen. Dat kan geen vrijheid voor hen zijn. Vroeger hoorde je niet dat een kind op een ander kind schoot.

Van Dis: Kun je, als je terugkijkt op je leven zeggen dat het een goed leven was?

Frances: Soms wel. Het was goed. Vroeger was het goed.

Van Dis: Besefte je dat mensen voor hun vrijheid vochten?

Frances: De politie aarzelde niet om op zwarte mensen te schieten. Snap je? Ze schoten op hen alsof het dieren waren. Ik was bang. Ik wist niet of ze zouden winnen. Of ze vrijheid zouden krijgen. Ik wist het niet zeker. In 1976 was het nog erger. Toen was ik in Kaapstad. Ik ken mensen die niet wisten dat hun kinderen gedood werden. Ik was hier in Kaapstad 1976.

23:00 Blanke man bij tankstation met boot

Blanke man 1: Dat is een boot van 350.000 rand. Het is geen goedkope boot. Maar het is een goede investering. Het is een populair model. Je ziet ze vaak. Die boot is ongeveer een jaar oud.

Van Dis (roept naar andere blanke Zuid-Afrikaanse man op boot): Wat doe je met zo'n boot?

Zuid-Afrikaanse blanke man 2: Zo'n boot? Daar vissen we mee.

Van Dis: Vissen?

Blanke man 2: Op diepzeevis.

Van Dis: Maar jullie wonen niet aan zee?

Blanke man 2: Jawel, ik woon hier aan zee.

Blanke man 1: Ik kan niet klagen. De zee is vlakbij. Een erg mooie zee. We gaan nu vissen. Ik zou nergens anders heen willen.

Van Dis: Waar zou je anders heen moeten?

Blanke man 1: Precies.

Van Dis: In Londen wonen een miljoen Afrikaners. Ze hebben een eigen krant.

Blanke man 1: Ja in Australië ook. Daar wonen ook veel Afrikaners, maar ja

Blanke man 2: In Londen schijnt de zon niet zo lekker. Daar kun je niet vissen in je wetsuit.

Van Dis: Of met je boot door de stad rijden

Blanke man 1: Nee het is daar niet zo fijn als hier.

Blanke man 2: Bye

24:16

VO Van Dis: Hoewel steeds meer geld in zwarte handen komt. Presenteert het moderne Zuid-Afrika nog steeds een wit gezicht. Voor de toeristen is Kaapstad nog altijd een veilige haven waar de toeristen na een safari koopjes kan jagen. Alle moderne merken zijn ten handen, toerisme is de nieuwe goudmijn. En de kaap nog altijd het koloniale verversingsstation voor de blanke op doorreis.

24:55 Conversatie Van Dis en taxichauffeur

Taxichauffeur: Je kunt duidelijk zien dat er nog steeds apartheid is. Ik zie geen toekomst. Ik ben een pessimist. De jongste prostituee die in m'n auto is gestapt was pas 12.

Van Dis: 12 jaar...

Taxi Chauffeur: Wie doet het met een kind van 12? We hebben hier veel toeristen, dat is een groot probleem. Ik heb al mensen gereden, die zeiden: Heb je ze niet nog wat jonger? Dan zeg ik: Oké, 18 jaar dan. Maar als ze nog jongere meisjes willen zeg ik: Maak het een beetje. Ik heb een dochter van 16 in Namibië. Ik bedoel grote genade. Hier zijn genoeg hoerenkasten in de buurt. Het spijt me dat ik het zeg

-Van Dis: Nee nee dat maakt niet uit-

Taxi Chauffeur: Maar gebruik die meisjes en laten onze vrouwen en kinderen met rust.

Van Dis: Ja, ja.. ja... ja...

Taxichauffeur: Maar ik mag niks negatiefs zeggen over die buitenlanders want het pond en de dollar zijn sterke valuta. Een jong dametje geven ze 100 dollar of 20, 30 pond. Voor hen is dat niet veel maar voor ons is dat heel veel. Daarom zie ik geen toekomst. Het is heel zwaar. Ik praat veel met jongeren. Ik bedoel: Mensen die jonger zijn dan ik. Ik zeg: je moet geen kinderen maken.

Van Dis: Wilt u daarom geen kinderen?

Taxichauffeur: Ja.

Van Dis: Hoe oud bent u?

Taxichauffeur: 36

Van Dis: En u wilt geen kinderen?

Taxichauffeur: Nee, wat voor toekomst hebben ze? Het is zo zwaar. Ik was vorige week bij iemand die heb ik kunnen helpen. En dan te bedenken dat die kinderen aan de crack zijn. 15, 16 zijn ze en ze zitten al in de bak. Wegens drugsgebruik. Waar moet dat heen met die kids?

Van Dis: Ik word er verdrietig van.

Taxichauffeur: Sorry, maar dit is de realiteit. Kaapstad is prachtig, de toeristen willen hier komen er zijn veel mooie dingen om te zien. Ze waarderen wat er mooi aan is, maar er is ook een afschuwelijke kant. De regering moet daar meer aan doen.

27:30 Voice over Van Dis

VO Van Dis: Ik zie ook dingen buiten de camera om. Ik voel dingen. Toen ik vader Michael mocht omhelzen voelde ik de draden, de schroeven van zijn prothese. Ik heb een vuil op mijn arm. Ik heb een vuil wat hij niet meer kan voelen. En dan de chauffeurs waar we mee rondtrokken van King Williams Town naar Khayelitsha. Wat hebben we een vlees gegeten die dagen, en vooral die jongens. Vier keer per dag doorgebraaide⁵ stukken kip, steaks, hamburgers en telkens goed doorbakken moest het zijn. Hoe vaak eten jullie eigenlijk vlees vroeg ik ze? Twee keer per maand op z'n hoogst zei Thanziswe, en hij gooide het plastic bakje van zijn hamburger uit het raam. De armoe hinkt voor de deuren van de hotels. Je moet als reiziger van een dikke huid beschikken of je trainen in de andere kant op kijken. Zoals deze zwarte Amerikanen die op zoek zijn naar hun roots. Ze willen trots zien en niet de nederigheid van een bedelhand.

28:58 Van Dis op hotelkamerbalkon

Van Dis: Ik kijk hier uit op een markt waar mensen overdag vanuit heel Afrika spulletjes kopen maar s 'avonds is het verlaten en dan komt er toch werkelijk een wonderlijk volk uit alle hoeken en krachten: bedelaars, boeven, hoeren... Maar we hebben altijd nog het geluid van de moskee die al het kwaad verjaagt.

29:51 Van Dis wandelt door Bo-Kaap

Van Dis (Leest mok voor die op een vensterbank staat): "Kaapstad, hoofdstad van de mode". Ik ben hier in de Bo-Kaap, vanouds het woongebied van de Kaapse Maleiers. Maar nu 'Gentlefied, nieuwe kleuren, twee verdieners en klaarblijkelijk maken ze hier de *capital of fashion* van. De namen zijn nog steeds Hollands hé. Waalstraat... Penstraat... Seinheuvel. De Hollanders hebben niet alleen de apartheid hier gevestigd maar ook de Islam geïmporteerd door destijds slaven en gastarbeiders uit de Oost mee naar het verversingsstation te nemen en te laten werken op de boerderijen. En sindsdien is de islam eigenlijk een sterke godsdienst hier gebleven, en wordt steeds sterker. Heel veel moskeeën, paar keer per dag hoor je de stem van de muezzin, zacht maar aanwezig, een heel andere Islam dan die wij in Europa kennen heeft zicht hier gevestigd. We gaan op zoek naar de stem van de Islam.

31:00 Conversatie van Dis met Islamitische makelaar

Van Dis: Bent u makelaar?

Makelaar: Ja

Van Dis: U spreekt?

Makelaar: Ik ben een Maleier

Van Dis (Nu in het Afrikaans): Maar u verkoopt huizen?

---

⁵ Braaien is de Zuid-Afrikaanse manier van barbecueën.

Makelaar: Ja.

Van Dis: Is er veel belangstelling?

Makelaar: Ja veel Duitsers in Zuid-Afrika hebben hier een huis gekocht.

Van Dis: Waarom willen die mensen hier wonen?

Makelaar: Mensen willen hier best wonen. De mensen die verkopen zijn mensen met kleine huizen. Twee slaapkamers, en ze hebben geen geld om aan te bouwen. Ze verkopen die twee slaapkamers voor 1.5.

Van Dis: Miljoen?

Makelaar: Ja.

Van Dis: Makelaars praten altijd in miljoenen. Wat voor mensen kopen hier een huis?

Makelaar: Allerlei mensen. In het Nieuwe-Zuid Afrika wil iedereen kopen die geld heeft. Om geld te verdienen. Duitse merken. Buitenlanders. Dollars. We nemen alles aan.

Van Dis: Ja, ja...

Makelaar: Alleen Zimbabwaanse dollars willen we niet.

Van Dis: Verandert het karakter van de buurt niet?

Makelaar: Nee, dat mag niet. Het zijn allemaal monumenten.

Van Dis: Wat doen we dan met al die moskeeën?

Makelaar: Hier is nog 90 procent moslim.

Van Dis: Waar komen die vandaan? Die Duitsers komen niet bidden.

Makelaar: We maken ze moslim.

Van Dis: Aah ik snap het. Twee vliegen in één klap. Dubbele handel.

Makelaar: Ja! Haha... Duitsers zijn goede mensen. Het zijn godvrezende mensen.

Van Dis: Is dat zo?

Makelaar: Ja. Ze houden van iedereen. Ze deugen.

Van Dis: En u houdt erg van geld geloof ik.

Makelaar: Hahahaha... Leuk om u even te spreken.

33:05 Conversatie Van Dis met vrouw die tegenover Moskee woont

Van Dis: Mag ik u iets vragen? U woont tegenover de moskee. Is die moskee toegankelijk? Kun je daar bidden?

Vrouw: Ja.

Van Dis: Mogen vrouwen er ook komen?

Vrouw: Vrouwen boven en mannen beneden.

Van Dis: Gaat u naar boven?

Vrouw: Ja.

Van Dis: In sommige moskeeën bidden vrouwen en mannen samen.

Vrouw: Hier niet.

Van Dis: Maar ze zijn er toch wel?

Andere vrouw: We willen niet dat mannen ons zeggen wat we moeten doen. Want volgens de koran mogen vrouwen net zo goed bidden als mannen.

Van Dis: Hoe lang woont u hier al?

Andere vrouw: We woonden hier al voor...

Vrouw: Voor de moskee gebouwd werd. Mijn vader is hier opgegroeid en toen kwam de moskee in dat huis.

Andere vrouw: Zij is 79 en ik 78.

Van Dis: Jullie zien er nog uit als jonge vrouwen.

Beide vrouwen: Hahahaha...

34:14 Van Dis in de Moskee

VO Van Dis: We belanden in de moskee waar mannen en vrouwen gezamenlijk bidden, zei het gescheiden door een plastic ketting. De Islam in de Kaap neemt het voortouw in vele nationale kwesties. De strijd om de vrijheid wordt in preken ten voorbeeld gesteld. De Islam presenteert zichzelf als een progressieve kracht in de strijd tegen HIV/Aids.

Vrouw in Moskee: Ik heb het bijna twee jaar. Onze religieuze leiders waren ertegen dat ik over hiv of aids praatte. Ik kan het wel begrijpen, ze waren onwetend, net als ik. Ze wisten er weinig van en wilden niet dat mensen erover spraken. Een van de imams was zo moedig dat hij me in deze moskee liet spreken. Dat was imam Rachid Umer. Hij gaf me toestemming om te spreken over hiv en aids. Ik was die dag zo bang dat mensen me uit de moskee zouden gooien. Ik was tenslotte een vrouw die preekte. En dat hoort een man te doen. Maar na m'n preek kwamen vooral mannen met complimenten. Ze zeiden dat ik moedig was en dat ze me bewonderden. Sommige zeiden: Stop nooit met het praten over hiv en aids.

35:49 Van Dis op begraafplaats met Frances

Van Dis: Er wordt jonggestorven. 1968. 1970. 1964. 1970. '72... En je ziet aan het formaat ook de leeftijd hé. Een lange heuvel dan ben je al flink gegroeid, maar je ziet ook kleine heuveltjes daar, de kindergrafjes. Al dat talent dat hier onder de grond ligt. Francis..

Frances: Yes hahaha..

Van Dis: We lachen, maar deze mensen zijn dood. Die lachen niet meer. Wil je hier begraven worden?
Frances: Nee. Nee ik niet. En mijn familie ook niet. Nee, we willen hier niet begraven worden. Soms regent het bij een begrafenis en gaat het je hart aan, je ziet dat mensen in het water verdwijnen. Dat wil ik niet.

Van Dis: Je wilt in de stevige grond liggen

Frances: Ja dat klopt. Dit zijn jonge mensen. Sommige liggen hier vanwege een veel voorkomende ziekte: aids

37:28 Conversatie Van Dis met Taxichauffeurs in de stad

Van Dis: Spelen jullie om geld

Taxichauffeur: Ja! We moeten ook leven. Daarom zijn we hier vandaag.

Van Dis: Wie heeft er gewonnen? Waar is het geld?

Taxichauffeur: Dat is het nieuwe Zuid-Afrika

Van Dis: Wat is daarmee?

Taxichauffeur: Dat geeft me vrijheid.

Van Dis: Om kaart te spelen? Hebben jullie gestreden om te kaarten?

Taxichauffeur: Ja, om te kaarten hahaha...

Van Dis: Oké, tot ziens.

37:55

VO Van Dis: Elke dag hoor en lees ik op het journaal 's morgens als ik de kranten doorblader allerlei stukken, artikelen en stemmen waarin het gaat over de oude patronen van de apartheid die moeten worden afgeschubd, afgeschuurd waarin het gaat om school, bestuur, zorg. Alles dient nu verrijkt te worden met Afrikaanse waarden. Een niet door de blanken aangeraakt verleden wordt als voorbeeld gesteld. Verzonnen of niet. "We need to claim a space" hoor ik een scholier op het journaal zeggen. "We live in Africa, we set our own examples now".

38:40 Van Dis in het Conferentiecentrum

VO Van Dis: Ik ben hier op het conventiecentrum van Kaapstad waar het jaarlijkse boekenfeest of bookfair wordt gehouden, want de boekenindustrie is booming in Zuid-Afrika. Althans wat betreft de publicaties. Dit is van een jonge zwarte auteur: 'Touch my blood, the early years'. Hier heb je ook weer zo'n boek van George Bizos, advocaat en vriend van Nelson Mandela die zijn herinneringen op schrijft. 'Mandela's Ego' een boek van Lewis Nkosi. Het land uit gestuurd in 1960, kon nooit meer terugkomen en nou komt hij ook niet meer terug, woont nu in Zwitserland en schrijft nu over de erfenis van de revolutie in Mandela's ego.

Van Dis: Kunnen alle verhalen verteld worden dit moment nu er zoveel boeken verschijnen over het nieuwe Zuid-Afrika?

Vrouw: Kun jij antwoord geven?

Andere vrouw: Jij draagt een das voor de jongeren dag.

Vrouw: Ze draagt een das.

Van Dis: Waarom draag jij een das?

Meisje: Dat staat voor de jongerendag. Dat gaat over de scholierenprotesten

Van Dis: Solidariteit dus?

Meisje: Het is een eerbetoon aan die jongeren die in 1976 hebben gezegd: Genoeg is genoeg

VO Van Dis: Op de Kaapse boekenbeurs, die niet alleen honderden uitgevers maar ook tienduizenden scholieren trekt ontmoet ik Andre Brink, altijd een van Zuid-Afrika's bekendste schrijvers en een man die zich regelmatig op de opiniepagina van internationale dagbladen laat horen.

40:26 Conversatie Van Dis en schrijver Andre Brink

Van Dis: Daar ben je.

Brink: Je hebt me gevonden.

Van Dis: Overal zie je dat Zuid-Afrika z'n verhaal vertelt. Welk verhaal willen de mensen nu vertellen?

Brink: Er is zo veel. Die verscheidenheid is interessant. De wonderlijke gelegenheid om door te praten en te weten dat je een gehoor hebt als je je verhaal wilt vertellen. Dat maakt het hele land enthousiast. Dat is misschien het enige positieve aspect van het nieuwe Zuid-Afrika. In veel aspecten is het vrij bedroevend. Toen Mandela aan de macht kwam ontstonden er dromen. Die waren niet bewust gecreëerd maar ontstonden onvermijdelijk in de euforie. Alsof we werkelijk in de situatie zouden komen dat alle Zuid-Afrikanen, zwart en wit, van alle culturen en talen elkaar zouden begrijpen. En samen hand in hand de toekomst zouden binnengaan. Dat was natuurlijk niet zo realistisch hoewel iets van die goede wil van toen nog wel behouden is gebleven.

Van Dis: Maar vanwaar die teleurstelling?

Brink: De grote teleurstelling voor mij kwam door ANC-leiders die ik in ballingschap had ontmoet. Ik beschouwde hen als een bijzonder slag mensen die werkelijk de wereld konden veranderen.

Uiteindelijk bleken ze tegen m'n verwachting in toch lemen voeten te hebben. Uiteindelijk bleek het te gaan om macht en zelfverrijking

Van Dis: Arrogantie. Maar dat is toch menselijk? 'Nu zijn wij aan de beurt'.

Brink: Dat gun ik zoveel mensen. Ik gun het ze van harte. Maar als je achter de façade kijkt van het nieuwe Zuid-Afrika, van de samenwerking, van de regenboognatie besef je opeens dat het gaat om een versteende houding van blank tegen zwart of eigenlijk meer van zwart tegen blank.

42:30

VO Van Dis: Veel blanken zitten nog op de eerste rang. Privileges brokkelen langzaam af. Hoe zonnig en wit het Kaapse strand ook lijkt in de steden manifesteert zich een zwarte elite met andere opvattingen en waarden. Soms even egoïstisch als die van de blanke machthebbers toen. De blik richt zich steeds meer op Afrika, minder op Europa. De regenboognatie pleit voor verzoening, je hoort het gegrom op de achtergrond. Als een groep zich bevrijdt waande na de afschaffing van de apartheid was het de blanke wel. Blanken krijgen minder kans en zwart mag altijd voor. Er wordt met twee maten gemeten. Veel blanken jongeren verlieten al het land of trekken zich in modieuze enclaves en minderwaardige baantjes, tenzij een je een lege geest hebt en je de nieuwe verhoudingen als een uitdaging ziet, zoals de dichteres Antjie Krog.

43:49 Conversatie van Dis en dichteres Antjie

Antjie: De Afrikaner heeft snel geleerd dat men een zwart land wil zien met een zwarte meerderheid. Ze hebben zichzelf veelal teruggetrokken uit het huidige beeld van Zuid-Afrika. Ze proberen er het beste van te maken. Ik zoek woorden om niet sentimenteel of naïef te klinken. Ik voel me meer dan bevrijd. Ik voel me ongelofelijk bevoorrecht... om gezien het verleden, hier te kunnen leven met alle problemen die voor 80 procent door onszelf veroorzaakt zijn. Dit is een geweldig mooi land. Nu mensen gedwongen zijn om samen te leven is dit een enorme innerlijke verrijking. Ik kan niet goed duidelijk maken wat voor verrijking er plaatsvindt doordat hier in Kaapstad moslims wonen. Het geluid van de islam, de boeken uit dat deel van de wereld die ik behandel met studenten. Het is een voerecht om daarmee in aanraking te komen en met de hele Xhosa-traditie. Ik word als Afrikaan verrijkt

Van Dis: Maak je het niet te mooi? Ik heb ook rijke Afrikaners gezien die in Mercedesen rondrijden.

Antjie: Die zijn er nog steeds. Maar ze kunnen niet meer ongebreideld racistisch zijn en plunderen. De wetgeving en de regering houden ze kort. Binnenshuis zullen ze het nog over ‘kaffers’⁶ hebben maar buiten moeten ze ‘meneer’ zeggen

Van Dis: Het is een begin

Antjie: Een groot begin.

45:57

VO Van Dis: Ik had het gevoel dat ik Francis geld moest geven. Ik dacht ze haalt het nooit... dat huis met die stenen maar ik dacht ik moet niet overkomen als een goede blanke, en toch kan ik het niet helpen dat ik dat wil. En ik ben niet de enige, waar komt het vandaan? Vele Europeanen hebben hier last van, Afrika associëren we met een gironummer.

Van Dis: Als je de president kon ontmoeten, wat zou je dan tegen hem zeggen?

Frances: Oeh... Denk je dat hij mij begrijpt en naar me wilt luisteren?

Van Dis: Dat hoop ik wel.

Frances: Echt?

Van Dis: Hij luistert niet naar je?

Frances: Nee. Ze doen zoveel beloften. Hij zal me iets beloven maar er zal niets van terechtkomen. Heb je m'n dorp gezien? Vorig jaar zeiden ze dat mensen moesten gaan stemmen. Maar waarom? Wat hebben ze hier gedaan? Ik heb een kraan voor m'n deur, de nieuwe regering heeft ons dat water niet gegeven, maar de oude regering. Maar vorig jaar zei de nieuwe regering dat ze die kranen gingen weghalen. Ze wilden de kranen aan de hoofdweg hebben. Hoe moeten we dan onze was doen als het water zo ver weg is? Hij heeft ons geen water gegeven. Dat heeft de oude regering gedaan. Vrijheid is niet voor arme mensen. Vrijheid is misschien voor de mensen die... Hoe kan ik dat uitleggen? De mensen die voor de vrijheid gearresteerd zijn. Misschien is de vrijheid voor hen.

Van Des: Voor de strijders?

Frances: Ja, de strijders. Volgens mij is de vrijheid voor hen. Het is erger op het platteland. Je hebt gelukkig alles gezien.

Van Dis: Hoeveel moet je huis kosten?

Frances: 25.000.

Van Dis: 25.000 rand?

Van Dis: Dat is een hoop geld.

Frances: 25.000...

VO Van Dis: En toch gaf ik die envelop een stapeltje stenen, omdat ik slecht tegen mijn eigen rijkdom kan in de eerste plaats maar ook omdat ze ernaar hengelde wel zes zeven keer begon ze over die stenen achter de rug van de camera. Ach het lucht op, elke steen voor haar is weer een steen minder op mijn schuldgevoel.

---

⁶ Scheldwoord voor zwarte

8.2 Bijlage 2 – Analyseschema Van Dis in Zuid-Afrika: ‘Weerzien met Zuid-Afrika’

Segmentnr. & Tijd	Narratieve structuur	Spreekers/ Tekstuele elementen	Setting/Locatie	Geluid/ Muziek	Cameravoering/ Montage
1 00:00 – 00:47 Leader	Er worden korte fragmenten weergegeven uit de diverse afleveringen van de documentaire.	VO: Van Dis tekst leader	Diverse.	Klassieke introductie muziek	Titel: Leader Diverse korte fragmenten wisselen elkaar af.
2 00:47- 1:00	Van Dis schrijft in een notitieblok: <i>Aantekeningen Zuidelijk-Afrika</i>		Vliegtuig		Close-up: Notitieboekje
3 1:00-1:05	Het gangpad van een vliegtuig wordt getoond waar vooral blanke mensen inzitten	VO: Voor de meeste toeristen is Zuid-Afrika het land van wildparken en golvende wijngaarden.	Vliegtuig		Shot: Gangpad vliegtuig.
4 1:05-1:09	Een donkere mannelijke steward serveert een blanke vrouwelijke passagier een drankje	VO: En ze worden op hun wenken bediend	Vliegtuig		Shot: Hoofd zwarte steward.
6 1:09- 1:42	Van Dis zit in het vliegtuig met aantekeningen boekje en zet zijn bril op. Het vliegtuig vliegt laag over townships heen en land op de landingsbaan.	VO: Maar hoe ervaren de zwarte bewoners aan wie al die witte luxe voorbijgaat hun land? Welk toekomst bieden de ontvolkte provincie en de overvolle townships?	Vliegtuig, In de lucht boven Zuid=Afrikaanse townships	Intercom vliegtuig: Please be careful when you open the lockers, some luggage may have shifted during the landing	Shot: vliegtuigvleugel vanuit raampje met zicht op townships Titel: EAST LONDON, De Oostkaap Shot: vleugel vliegtuig vanuit raampje

					Titel: Weerzien met Zuid-Afrika: Kaapstad en de Oostkaap
7 1:42- 2:00	Van Dis zit in een auto en legt uit aan de chauffeur 'Thanziswe' waar hij heen wilt.	Van Dis: Thanziswe, ik ga naar een vriendin die ik ken in Kaapstad. Nu woont ze hier in een dorp met een moeilijke naam. Mxaxo? (kliktaal)	In de auto		Shot: Chauffeur kijkt ietwat angstig rechtstreeks in de camera
8 2:00 – 2:30	De auto rijdt door een Zuid-Afrikaanse straat. Van Dis kijkt uit het raam en praat met de chauffeur	Van Dis: Is het moeilijk werk te vinden? Chauffeur: Ja.	Zuid-Afrikaanse straat/ Auto	Muziek met gitaar	Beelden gefilmd vanuit auto afwisselend met Van Dis en de chauffeur
9 2:30-3:118	De auto rijdt naar het dorpje van Francis. De weg wordt steeds slechter, Van Dis vraagt de chauffeur te zoeken naar het adres. De auto bereikt de bestemming. Langs de weg staan Afrikaanse kinderen te zwaaien.	VO: Het asfalt verkorrelt tot een zandpad en de armoe tekent het dal.	Onderweg in de auto	Muziek met gitaar	Beelden gefilmd vanuit auto afwisselend met Van Dis en de chauffeur Titel: MXAXO, de Oostkaap

10 3:18-3:45	Er staat een groep traditioneel geklede Zuid Afrikaanse vrouwen en kinderen te dansen en te zingen op straat om Van Dis te verwelkomen		In de auto, voor het huis van Francis	Gezang van de Zuid-Afrikaanse vrouwen	Beelden gefilmd door voorruit auto.
11 3:45-4:23	Van Dis stapt uit de auto en wordt door de vrouwen verwelkomt. Hij omhelst Francis	Van Dis: Is dit allemaal van jou? Francis: Dit is allemaal van mij (Met gespreide armen) Van Dis: Dan ben je een rijke vrouw	Voor het huis van Francis	Gezang van de Zuid-Afrikaanse vrouwen + Gefluit	Shot: Omhelzing van Dis en Francis
12 4:23-5:30	Francis laat haar huis en bezittingen met trots zien, Van Dis vraagt wat er in de dozen zit. En kijkt met bewondering.	Francis: Dit is m'n magnetron. Al deze spullen zijn van mij. Van Dis: Wauw! Dit is je schatkamer! Francis: Dat is m'n ene tv, ik heb er nog een	In het huis van Francis wat vol staat met opeengestapelde spullen en dozen.		De camera volgt de aanwijzingen van Francis naar haar spullen.

13 5:30- 5:50	Van Dis praat over de werkeloosheid met Francis en haar burens	Vrouw in huis Francis: De kinderen hangen maar rond. Er is geen werk. Er is veel corruptie. Ze hebben niets te doen.	In het huis van Francis		Beelden gesprek Van Dis en Francis
14 5:50-6:05	Beelden van het dorpje. Er staat een groepje mannen te kijken.		Het Afrikaanse dorpje, een vervallen, droge plaats met hier en daar wat hutjes en hopen stenen.	Gemekker van een geit.	Beelden: Mensen staan naast een vervallen gebouw, kinderen spelen in een dor veld.
15 6:05 – 6:48	Van Dis praat met een Afrikaanse jongen over zijn schoolcarrière en droom.	Van Dis: Wat doe je als je morgen wakker wordt? Afrikaanse jongen: Niets. Ik word gewoon wakker en er is niets te doen. Niets. Van Dis (Direct in de camera) Maandag werkdag. Maar niet hier.	In het Afrikaanse dorpje. Om van Dis en de jonge heen verzamelen zich steeds meer kinderen.	Spelende kinderen/ Aandacht vragende kinderen	Beelden: Gesprek Van Dis met jongen, om hun heen staan meer jongeren. Shot: Joelende kinderen

16 6:48	Van Dis vraagt aan deze mannen of er iets positiefs is in het leven in het dorp.	Van Dis: Maar er is toch wel iets positiefs aan het werk hier? Mannen: .... (Geen reactie van de 7 mannen om hem heen)	In het Afrikaanse dorpje		De mannen om van Dis heen worden gefilmd. Je ziet beelden van mannen die in groepjes bij elkaar staan niks te doen. Op de achtergrond rijdt een politieauto.
17 6:56- 7:10	Van Dis ijsbeert door het dorp. Vertrekt uit het dorp.	VO (zie transcript)	In het Afrikaanse dorpje	Muziek met gitaar	Shot: droge uitgestrekte vlakte met kleine huisjes. Shot: Politieauto die wegrijdt.
18 7:10 – 8:30	Van Dis staat voor het grafmonument van Steve Biko en vertelt over deze verzetsstrijder, loopt door de begraafplaats.	Van Dis: (Leest tekst op gevel van vrijheidsstrijder Steve Biko voor) “Liever sterven voor een idee dat leeft dan leven voor een idee dat sterft”, Steve Biko. Als iets waar is, is dat het wel.	Begraafplaats even buiten King Williams Town,		Shots graven verlate begraafplaats. Van Dis voor het graf van Steve Biko

19 8:30 – 9:45	Van Dis staat voor graf van Steve Biko pakt een boekje van het graf af en leest dit. Vertelt wat het is. Gooit daarna het boekje en een bloem weer op het graf.	Van Dis: Hij is twee dagen na mij geboren. 18 september 1946. Begin van Steve Biko als martelaar. Een tweede Jezus van Zuid-Afrika.	Graf Steve Biko	Hondengeblaf	Afstand shots van Dis. Close-up boekje. Close-up Bril van Dis. Shot: graf Steve Biko
20 9:45- 10:45	De reis naar Kaapstad vervolgt zich. Van Dis zit met de chauffeur en Francis in de auto. Van Dis praat met Francis over hoe zij vroeger reisde.	Van Dis: Je reisde illegaal met de trein. Arresteerde de politie je niet? Francis: Nee, nee. Ze arresteerde ons op het station in Kaapstad. Je moest je verstoppen. Je moest je verstoppen, ze zaten achter je aan.	In de auto		Titel: Op weg naar KAAPSTAD Beelden wisselen af tussen de weg langs onbewoond gebied en de conversatie tussen van Dis en Francis.
21 10:45- 11:13	De auto rijdt door de vervallen Afrikaanse dorpen waar de zwarten in zijn getrokken.	VO: De dorpen maken een verveloze indruk. Wegen kalven af, verkeersborden verwoesten, veel blanken verlieten deze streek. Zwartens trokken voorheen blanken wijk in. Maar wijk en voorspoed blijven uit.	In de auto, rijdend door vervallen dorpje.		Er worden snelle shots achter elkaar getoond. Landvlakte. Verwoest verkeersbord. Dorpje waar de zwarten mensen bij elkaar geschoold staan. Shot: Bord met: STAKING KOST NU AL 3.4 MILJARD RAND.

22 11:13- 12:10	Er zijn stakingen gaande. Van Dis vraagt aan een agent wat er aan de hand is.	VO: De stakers klagen dat de armen niet in de rijkdom van de steden delen. De Partijtop zou zich verrijken. De woede verspreid zich over het land, maar de regering houdt zich doof.	In een dorp onderweg waar honderden mensen aan het staken zijn.	Schreeuwende stakende mensen.	Beelden van stakende mensen.
23 12:10- 12:40	Van Dis arriveert in Kaapstad. Schrijft in aantekeningen boekje in koffietentje.	VO: Onderwijl bereid ik me in een van de vele trendy coffeeshops van Kaapstad voor op een gesprek met Father Lesley.	In auto rijdend door straten Kaapstad.	Muziek met gitaar	Shots van het rustige straatbeeld, Van Dis schrijvend. Close-up kroontjespen.
24 12:40- 13:18	Je ziet Father Lesley en Van Dis zich beide voorbereiden. Lesley heeft haken in plaats van handen waardoor dit meer moeite kost. Hij rijdt auto met een haak aan het stuur	VO: Eind jaren 80 ontmoette ik Lesley in Zimbabwe, toen hij nog heel was en ook ik geen visum meer kreeg voor Zuid-Afrika. Het was een angstige tijd.	In een kamer in het centrum.	Muziek met gitaar	Close- Ups: Haken Lesley.
25 13:18- 13:44	Father Lesley rijdt met zijn aangepaste auto door de straten van Kaapstad.	VO Lapsley: We zeiden: we moeten herinneren en genezen. Dat is het tegenovergestelde van: We willen begraven en vergeten.	De straten van Kaapstad	Muziek met gitaar	Title: FATHER MICHAEL LAPSLEY Priested, Activist. Beeld auto stopt bij gevel: HELP MINISTERIES INTERNATIONAL CENTER

26 13:44- 17:56	Father Lapsley en van Dis komen aan bij het centrum. Father Lapsley geeft hier een lezing en gaat later in gesprek met Van Dis	Father Lapsley: De Klerk zei: Ik heb niets gezien, ik wist niets, ik heb niets misdaan. Wat betekent het iemand vergeven die zegt: Ik ontken alles.	Help Ministeries International Center		Shot: Studenten bij lezing Beelden van Father Lapsley die duidelijk geroerd zijn verhaal verteld.
27 17:56- 19:19	Van Dis kijkt met Francis naar township Khayelitsha. Francis vertelt over hoe ze daar leefde en werkte.		Aan de rand van township Khayelitsha		Titel: KHAYELITSHA, Township Kaapstad. Beelden golfplaten vervallen huisjes.
28 19:19- 20:00	Van Dis en Francis zitten in de auto richting haar oude huis.	Van Dis: Hebben de straten hier namen? Francis: Ja hoor, namen van politici. Winnie Mandela, Amos Lengesi	In de auto	Muziek met gitaar	

29 20:00 – 20:58	Van Dis en Francis komen aan bij haar oude huis. Francis laat hem het huis zien.	Van Dis: (steekt vinger in de lucht omdat hij de televisie binnen hoort) Televisie!	Oude huis Francis	Geluid van de televisie binnen het huis.	Beelden van de kleine donkere kamertjes. Close-Up: Baby die in het bed in een deken gewikkeld op een groot bed ligt te slapen.
30 20:58-23:00	Conversatie Van Dis en Francis over haar tijd in Kaapstad	Francis: Ik kwam in 1972 naar Kaapstad. Toen waren de mensen nog vriendelijk. Snap je wat ik bedoel? Van Dis: Nu niet meer? Francis: Nee. Ik weet het niet. Ik denk dat het veranderd is. Van Dis: In positieve zin? Francis: Nee, voor mij niet. Van Dis: Wat bedoel je? Er is vrijheid. Francis: Weetje, Er is vrijheid. Er is vrijheid voor de mensen die vrijheid voor zichzelf wilden.	Oude Huis Francis		Beelden van kinderen die door de straten van de township lopen afgewisseld met beeld van de conversatie. 22:50 Shot: Contrast schaduwen sloppenwijk/stad.
31 23:00 – 24:16	Twee dikke blanke mannen met twee tassen vol boodschappen vertellen over hun boot en wat ze doen in Afrika	Blanke man: Dat is een boot van 350.000 rand. Het is geen goedkope boot. Maar het is een goede investering. Het is een populair model. Je ziet ze vaak. Die boot is ongeveer een jaar oud.	Tankstation		Shot dat de man met zijn tassen langs twee Afrikanen loopt en fooi geeft. Shot grote luxe boot achter een grote luxeauto.

32 24:16-24:56	Van Dis vertelt over het Kaapstad van nu	VO: Hoewel steeds meer geld in zwarte handen komt. Presenteert het moderne Zuid-Afrika nog steeds een wit gezicht. Voor de toeristen is Kaapstad nog altijd een veilige haven waar de toeristen na een safari koopjes kan jagen. Alle moderne merken zijn ten handen, toerisme is de nieuwe goudmijn. En de kaap is nog altijd het koloniale verversingsstation voor de blanke op doorreis.	Diverse	Rustige pianomuziek	Shot: Luxe jacht in haven Shot: Blanke toeristen op terras Shot: Toeristen op rondvaartboot Shot: Lionshead
33 24:56 – 27:20	Van Dis zit avonds bij een taxichauffeur in de auto en praat met hem over de situatie in Kaapstad	Taxichauffeur: Je kunt duidelijk zien dat er nog steeds apartheid is. Ik zie geen toekomst We hebben hier veel toeristen dat is een groot probleem. (Zie verder transcript)	In taxi rijdend door donkere straten Kaapstad	Straatgeluiden	Er worden beelden getoond van de man achter het stuur rijdend door de donkere straten van Kaapstad
34 27:20- 27:30	Van Dis loopt na het gesprek zijn hotel in.		Voor Hotel van Dis		Close-up: Bordje HOTEL met hieronder drie sterren. Shot: Afrikaanse man die het verkeer probeert te regelen in ruil voor geld. Close-up lege hand bedelaar

<p>35 27:30- 29:00</p>	<p>Van Dis blikt terug op de afgelopen dagen in Zuid-Afrika</p>	<p>VO: De armoe hinkt voor de deuren van de hotels. Je moet als reiziger van een dikke huid beschikken of je trainen in de andere kant op kijken. Zoals deze zwarte Amerikanen die op zoek zijn naar hun roots. Ze willen trots zien en niet de nederigheid van een bedelhand</p>	<p>Hotelkamer van Dis.</p>		<p>Close-up: Van Dis schrijft: De prothese van Father Michael in aantekeningenboekje. Shot (Flashback): Modeling Father Michael Shot: van Dis praat direct address in de camera. Shot (Flashback): Weg naar Khayelitsha Shot: Nacht straatbeeld Kaapstad Shot: Bedelaar (met 1 been) naast bus met zwarte Amerikaanse toeristen Shot: de bus rijdt weg, de bedelaar blijft alleen achter.</p>
<p>36 29:00- 29:51</p>	<p>Van Dis analyseert wat er s' avonds gebeurt op het marktplein, de nacht wordt dag.</p>	<p>Van Dis: Ik kijk hieruit op een markt waar mensen over dag vanuit heel Afrika spulletjes kopen maar s 'avonds is het verlaten en dan komt er toch werkelijk een wonderlijk volk uit alle hoeken en krachten: bedelaars, boeven, hoeren...</p>	<p>Balkon hotelkamer van Dis</p>	<p>Geluid moadzinn Moskee</p>	<p>Shot: Moskee Titel: DE BOKAAP, Moslimwijk in Kaapstad. Shot: Gekleurde huisjes Bo-Kaap</p>

37 29:51- 31:00	Van Dis wandelt door Bo-Kaap en vertelt over de Islam	Van Dis: De Hollanders hebben niet alleen de apartheid hier gevestigd maar ook de Islam geïmporteerd	Bo-Kaap	Geluid moadzinn van de Moskee	Close-up: Tekst op mok Shot: Gekleurde huisjes Close-up: Maan en ster symbool. Close-up: Van Dis Shot: Islamitisch geklede man met keppel Shot: Vrouwen met hoofddoek wandelen door de straat. Shot: Blauw gekleurde moskee Shot: Speaker
38 31:00 -33:05	Van Dis praat met een Islamitische makelaar over de huizen in de wijk.	Van Dis: Wat voor mensen kopen hier een huis? Makelaar: In het Nieuwe-Zuid Afrika wil iedereen kopen die geld heeft. Om geld te verdienen. Duitse merken. Buitenlanders. Dollars. We nemen alles aan	Bo-Kaap	Geluid moadzinn van de Moskee	Shot: Mercedes Benz auto Shot: Islamitische man in lege straat
39 33:05- 33:14	Van Dis vraagt aan vrouwen in de buurt of zij ook naar de Moskee gaan.		Bo-Kaap		

44 33:14 -35:49	Van Dis praat met Islamitiese vrouwe in die Moskee ower hiv en Aids		In die Moskee	Rustige gitaarmusiek	Shot: Islamitiese man met lange baard. Shot: Vrouwe met hoofdoeke die die moskee binnegaan. Shot: Islamitiese jongen die zyn voeten wast. Shot: Biddende manne en vrouwe Shot: Van Dis die zyn schoene uittrekt Shot: Knielende, biddende manne
45 35:49 – 37:10	Van Dis en Francis spreken op die begraafplaas ower die jonggestorven mense en die plek waar Francis begraven wilt worden		Begraafplaas Khayelitsha		Titel: Begraafplaas Khayelitsha. Beelden Francis en Van Dis die ower die begraafplaas lopen Shot: Graf met bloemetjes, met kruis met tekst: SIPENAIHI MHKAMULV Born 25:11:199 – Died: 18:6:2005 Shot: Graf met kruis met tekst: UNATHI NYEMBE Born: 25-05-2006 – Died: 28-05-2006
46 37:10 – 37:55	Van Dis praat met taxichauffeurs		Long Street, Kaapstad		Shot: Sloppenwijk Shot: Skyline hoogbouw Titel: Kaapstad

<p>47 37:55 – 38:15</p>	<p>Van Dis zit in zijn hotelkamer.</p>	<p>Alles dient nu verrijkt te worden met Afrikaanse waarden. Een niet door de blanken aangeraakt verleden wordt als voorbeeld gesteld. Verzonnen of niet. “We need to claim a space” hoor ik een scholier op het journaal zeggen. “We live in Africa, we set our own examples now”.</p>	<p>Hotelkamer</p>	<p>Muziek met gitaar</p>	<p>Shot: Televisie met Nelson Mandela in beeld.</p>
<p>48 38:15 – 40:26</p>	<p>Van Dis gaat naar de boekenbeurs in het conventiecentrum van Kaapstad.</p>	<p>Voice Over Van Dis: Ik ben hier op het conventiecentrum van Kaapstad waar het jaarlijkse boekenfeest of bookfair wordt gehouden, want de boekenindustrie is booming in Zuid-Afrika. Althans wat betreft de publicaties.</p>	<p>Cape Town International Convention Centre - Boekenbeurs</p>		

<p>49 40:26- 42:43</p>	<p>Van Dis spreekt met Zuid-Afrikaanse schrijver Brink</p>	<p>De wonderlijke gelegenheid om door te praten en te weten dat je een gehoor hebt als je je verhaal wilt vertellen. Dat maakt het hele land enthousiast. Dat is misschien het enige positieve aspect van het nieuwe Zuid-Afrika. In veel aspecten is het vrij bedroevend.</p> <p>Maar als je achter de façade kijkt van het nieuwe Zuid-Afrika, van de samenwerking, van de regenboognatie besef je opeens dat het gaat om een versteende houding van blank tegen zwart of eigenlijk meer van zwart tegen blank.</p>	<p>Cape Town International Convention Centre - Boekenbeurs</p>		<p>Beelden gesprek Van Dis en Brink</p> <p>Titel: Andre Brink, schrijver.</p> <p>Shot: Affiche met tekst Free the Book</p>
----------------------------	--	---	--	--	--

<p>50 42:43 – 43:49</p>	<p>Van Dis vertelt (VO) over het Zuid-Afrika van nu</p>	<p>VO Van Dis: Veel blanken zitten nog op de eerste rang. Privileges brokkelen langzaam af. Hoe zonnig en wit het Kaapse strand ook lijkt in de steden manifesteert zich een zwarte elite met andere opvattingen en waarden. Soms even egoïstisch als die van de blanke machthebbers toen. De blik richt zich steeds meer op Afrika, minder op Europa. De regenboognatie pleit voor verzoening, je hoort het gegrom op de achtergrond.</p>	<p>Diverse</p>	<p>Muziek met gitaar</p>	<p>Afwisselende beelden Shot: Dure auto Shot: Blanken mensen op terras Shot: Van Dis op bankje voor strand Shot: Zwarte man die krant probeert te verkopen aan blanke man Shot: Zwarte vrouw die spullen verkoopt op het strand Shot: Blanke toeristen op straat Shot: Van Dis schrijft in zijn boekje, dit boekje is nu erg vol geschreven. Shot: Dikke (niet Afrikaans uitziende) man Shot: Twee blanke vrouwen met hond wandelend op strand Shot: Blanke man wandelt met twee teckels op het strand. Shot: Surfer in de golven.</p>
---------------------------------	---	--	----------------	--------------------------	--

51 43:49 – 45: 47	Van Dis praat met schrijver Antjie Krog over de situatie tussen blanken en zwarten.	Antjie: De Afrikaner heeft snel geleerd dat men een zwart land wil zien met een zwarte meerderheid Ze hebben zichzelf veelal teruggetrokken uit het huidige beeld van Zuid-Afrika. Ze proberen er het beste van te maken.	Aan het strand		Titel: Antjie Krog, schrijver Shots wisselen elkaar af van wandelaars op het strand en het gesprek.
52 45:47 -46:20	Van Dis loopt langs het strand	Van Dis: Vele Europeanen hebben hier last van, Afrika associëren we met een gironummer.			Shot: Sloppenwijk Shot: Vervallen verkeersbord
53 46:20 – 49:05	Van Dis spreekt met Francis over de vrijheid. Van Dis sluit de aflevering af met de nadruk op zijn schuldgevoel.	Francis: Vrijheid is niet voor arme mensen. Vrijheid is misschien voor de mensen die.... Hoe kan ik dat uitleggen? De mensen die voor de vrijheid gearresteerd zijn. Misschien is de vrijheid voor hen.	Het huis van Francis		Shots van Francis die thee aan het zetten is. Shot:

